

Onsdagen den
30 mars 1977

Onsdagen den 30 mars

Kl. 19.30

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

§ 1 Utrikes-, handels- och valutapolitisk debatt (forts.)

Herr ERICSON i Örebro (s):

Herr talman! Den nya regeringen tycks basera sin utrikespolitik och sin försvarspolitik på två vitt skilda säkerhetspolitiska bedömningar. Samtidigt som regeringen genom sin moderate försvarsminister satsar nya friska miljarder på militära förberedelser, gör dess centerpartistiska utrikesminister här i riksdagen klart att den säkerhetspolitiska situationen i dag är bättre än någonsin tidigare under 1970-talet.

Centerns säkerhetspolitiska bedömning har uppenbarligen inte något som helst inflytande på moderaternas försvarspolitik. Den interna samordningen i regeringen Fälldin tycks fungera dåligt, och regeringen har i denna fråga tydligen förfallit i ett tämligen renodlat ministerstyre. Det är naturligtvis speciellt betänkligt i utrikespolitiska sammanhang.

Regeringen har i de två tal som i vår hållits inför nedrustningskonferensen i Genève – den 17 februari och 22 mars – varit mycket optimistisk. I inledningen till bägge talen sägs att "nedrustning tycks vara en idé vars tid har kommit och som vi vet kan inga arméer motstå en sådan idé". – Inga arméer utom herr Krönmarks, borde man kanske ha tillagt.

På ena sidan av Gustav Adolfs torg lägger man sig på en militär uppgiftsnivå som är väsentligt högre än den som hittills ansetts tillräcklig. På den andra sidan av torget skriver man entusiastiska tal om att tiden nu äntligen tycks vara mogen för nedrustning.

Statsminister Fälldin säger i sitt företal till försvarspropositionen att Sveriges engagemang i det internationella fredsarbetet inte står i motsatsförhållande till strävandena att stödja den svenska alliansfria politiken genom ett allsidigt sammansatt totalförsvar. I det instämmer väl alla. Men borde det ändå inte vara samma säkerhetspolitiska bedömning både bakom våra insatser i nedrustningsförhandlingarna och bakom vårt lands militära förberedelser?

Så är det inte i dag, och det kommer naturligtvis i längden att skada Sveriges internationella trovärdighet och förmåga att göra insatser i nedrustningsarbetet.

Nu redovisas visserligen inte några säkerhetspolitiska skäl till att regeringen föreslår en betydande höjning av kostnaderna för det militära försvaret. Men det måste rimligen finnas sådana skäl – även om de inte öppet redovisas. För det kan väl ändå inte vara så, att den enkla, primitiva förklaringen är att moderaterna, som år efter år krävt högre militärutgifter,

Onsdagen den
30 mars 1977

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

nu äntligen fått tillfälle att genomdriva sina krav – helt oberoende av den säkerhetspolitiska situationen i Europa?

Så lättvindigt handskas väl ändå inte regeringen Fälldin med skattobetalarnas miljarder? Bakom beslutet att trots hårt ansträngda statsfinanser höja militärutgifterna måste rimligen ligga bedömningen att vår säkerhet nu är mer hotad än tidigare. Ser vi då på den internationella rustningssituationen, så är det ett faktum att Warszawapaktens andel av världens samlade militärutgifter uppgår till mindre än 30 %. Däremot är NATO:s andel av världens samlade militäruppgifter över 50 %. Det handlar alltså om en kraftig västlig övervikt.

Ser man så på hur rustningskostnaderna i fasta priser utvecklats under 1970-talet, finner man att Warszawapaktstaternas militärutgifter i stort sett varit konstanta. Däremot har de reala försvarsutgifterna i de västeuropeiska NATO-länderna ökat sedan 1970. Är det verkligen så att den borgerliga regeringen känner sig hotad av upprustningen i de västeuropeiska NATO-länderna?

I några inlägg här i dag har man nämnt de nu pågående diskussionerna i Moskva mellan USA och Sovjet. Mest uppmärksamhet har ägnats de bilaterala förhandlingarna om tak för de strategiska vapnen, SALT.

Men ryssar och amerikaner har på sistone också visat sig intresserade av realförhandlingar om stopp för underjordiska kärnvapenprov och om ett förbud mot kemiska vapen. De två frågorna är förhandlingstekniskt väl förberedda i Genève, och det enda som egentligen krävs är politiska beslut i Moskva och Washington. Som nämns i regeringsdeklarationen finns det en del hoppfulla tecken som tyder på att avgörande initiativ kan komma att tas i dessa frågor under det närmaste året.

Av stor betydelse för viljan att få ett provstopp är båda supermakternas genuina önskan att hindra en fortsatt spridning av kärnvapen till fler stater. Det mest effektiva sättet att bromsa en sådan spridning är ett provstoppsavtal – även om det till en början blir partiellt.

Efter mer än 1 000 kärnvapenprov är dessutom de kunskaper stormakterna kan utvinna av ytterligare prov ganska marginella. Ett till en början tidsbegränsat totalt provstopp skulle därför vara ganska billigt för USA och Sovjet.

Ett förbud mot kemiska vapen är visserligen tämligen omöjligt att kontrollera hundraprocentigt, men ryssarna har under det senaste halvåret gjort klart att de kan tänkas gå med på en viss "inspektion på platsen". Det är en eftergift som varit en otänkbar kränkning av sovjetisk suveränitet under alla tidigare nedrustningsdiskussioner.

Möjligheterna för ett genombrott under det närmaste året vid nedrustningskonferensen i Genève är därför bättre än kanske någonsin tidigare sedan konferensens start 1962. Ett provstopp och kanske ett avtal om kemiska vapen – även om de blir partiella – skulle väsentligt förbättra den långsiktiga säkerhetspolitiska situationen också för vårt land. Sådana avtal skulle dessutom göra att FN:s extra generalförsamling våren 1978

kanske kan bli den nya start för arbetet mot en fredligare värld som många hoppas på.

Det finns alltså faktiskt anledning att instämma i den positiva bedömning av nedrustningsläget som regeringen gett uttryck för dels i Genève, dels i dagens utrikespolitiska deklaration. Vi skall naturligtvis inte fira några framgångar i förväg, men det är i dagsläget helt omotiverat att vara så pessimistisk att man rusar i väg och höjer militärutgifterna.

Statsminister Fälldin borde genomdriva att *en enda* säkerhetspolitisk bedömning får vägleda hela regeringens agerande. Det är ju det enda sättet att få någon konsekvens i regeringens politik!

Om UD:s öppet redovisade bedömningar av den säkerhetspolitiska situationen blir hela regeringens, torde det bli svårt att fullfölja den föreslagna höjningen av militärutgifterna, och det blir helt omöjligt att kasta oss in i nya och mycket dyrbara flygplansprojekt.

Herr HÖRBERG (fp):

Herr talman! Situationen i Mellersta Östern är aktuell inför eventuella fredsdiskussioner i Genève senare i år. Bl. a. har Israels premiärminister besökt USA, och arabstaternas ledare har sammanträtt i Kairo. Båda sidor förbereder sig inför eventuella kontakter.

Några ledamöter från denna kammare har haft tillfälle att nyligen göra en veckolång studieresa i Israel. Resan företogs på officiell inbjudan av staten Israel, och jag är väl medveten om den ensidighet i informationen som en så upplagd resa innebär. – Det finns dock vissa iakttagelser från studiebesöket vilkas objektiva karaktär knappast kan ifrågasättas.

Den första iakttagelsen kan då sägas vara att ett demokratiskt statskick av samma typ som det svenska fungerar i Israel. Parlamentet har 120 platser på en befolkning av 3,5 miljoner, och fullständig frihet råder att bilda partier, vilka f. n. är ungefär dubbelt så många som i vår riksdag. Partierna har grupperat sig i block, bl. a. i avsikt att bättre kunna åstadkomma politiska resultat.

Allmän rösträtt råder även för de ca 500 000 araber som är israeliska medborgare. Dessa araber röstar i allmänhet på de med de judiska medborgarna gemensamma partierna. I parlamentet sitter ett tiotal arabiska ledamöter. Israels demokrati bestod det verkliga provet i slutet av 1973, då staten under krigstillstånd lyckades genomföra grundlagsenliga val till parlamentet. Israel är den enda demokratiska staten i Mellersta Östern i västerländsk mening.

Den andra iakttagelsen är den öppenhet som trots krigstillstånd präglar livet i Israel. Parlamentets sammanträden är öppna för medborgarna – givetvis efter erforderliga säkerhetskontroller. Alla medborgare, liksom turister, kan resa fritt inom landet. Även medborgarna i de ockuperade områdena, såsom västbanken eller Gazaremsan, kan färdas ut och in i Israel utan kontroller.

Intressant är att 1976 besökte ca 150 000 araber från Jordanien och arabländerna öster därom Israel för att hälsa på släktingar eller enbart

för att semestra. Passagen över "ockupationsgränsen" vid Jordanfloden mellan Israel och Jordanien har uppenbarligen inte samma karaktär som järnridån i Europa. Att det sedan finns avspärrade områden i anslutning till gränserna måste givetvis accepteras mot bakgrunden av de krigs- och terrorriskerna som finns.

Intressant är också att arbetslösheten, som före 1967 var mycket hög i Gaza, nu till 99 % är eliminerad. En stor del av den vuxna manliga befolkningen i Gazas flyktingläger arbetar i Israel. De åker dagligen med linjebussar eller egna bilar till och från Tel Aviv och andra orter i Israel. De kan – om de så önskar – efter föranmälan åka i t. ex. egna bilar tvärsöver Israel och västbanken för att besöka släktingar i Jordanien och obehindrat återvända. Ingen har hittills dragit sig för att återvända, enligt vad som meddelades oss.

Den tredje iakttagelsen är den uppenbara viljan till kompromissfred som präglar den officiella israeliska politiken. Verkligen fred är hett efterlängtd av israelerna. I ett sådant fredsavtal måste ingå betryggande garantier för ett långvarigt fredstillstånd. I samma avtal måste också finnas en definitiv lösning av Palestinaflyktingarnas problem.

Officiella personer från olika politiska grupper, ävensom högre ämbetsmän inom israeliska utrikesdepartementet, gav oss klara besked om att Israel för att nå en sådan kompromissfred är berett till stora territoriella eftergifter. Ingen har rätt eller fel i Mellanösternkonflikten, menade man. Vad det rör sig om är att befintliga stater där har rätt till betryggande existens enligt hävd och internationella överenskommelser. Det gäller att finna den kompromiss som alla stater anser rimlig och kan acceptera – en kompromisslösning i vilken en tryggad fred, lösning av flyktingproblemet och territoriella uppgörelser utgör de tre huvuddelarna.

Att lösa det palestinska flyktingproblemet är inte omöjligt via ett samarbete mellan Israel och de berörda arabstaterna. De palestinska flyktingarna är inte flera än de 700 000 judiska flyktingar från arabstaterna som integrerats i det lilla Israel åren närmast efter 1947, utöver alla dem som invandrade från Europa, Amerika, Sovjetunionen osv.

Finns det då inga missförhållanden inom Israel? Jo, naturligtvis finns sådana! Man har personer dömda till fängelse på grund av våldsbrott – även för sådana med politisk bakgrund. Det kan förekomma misshandel i fängelser. Det kan förekomma olämpliga metoder vid förhör. Det kan förekomma olämpligt uppträdande från israelers sida, t. ex. på västbanken, osv. I ett samhälle med 3,5 miljoner invånare och, så att säga, ett 30-årigt belägringstillstånd blir nerverna spända, några människor förgriper sig mot andra, någon person inom ordningsmakten tillgriper olämpliga åtgärder osv. I den öppenhet som israelerna visar ingår ett erkännande av att missförhållanden kan förekomma men också att sådana beivras liksom i ett västerländskt rättssamhälle. Det finns i Israel en klar vilja att bygga upp ett demokratiskt och öppet samhälle som vill leva i fred och ekonomiskt samarbete med sina grannländer. Och det finns en från Israel klart uttalad vilja till kompromisser för att säkra en varaktig fred

i Mellersta Östern. De berörda arabländernas ledare är också medvetna om behovet av en rimlig kompromissfred i samexistensens tecken. Allt bör göras – även från Sveriges sida – för att stimulera dem till att i positiv anda möta Israel för konkreta fredsdiskussioner direkt mellan de berörda länderna.

Sedan, herr talman, skulle jag vilja beröra något som sades i ett anförande strax före middagspausen beträffande PLO och möjligheterna till förhandlingar mellan Israel och PLO. Före rådssammanträdet med PLO i Kairo i mitten på denna månad fanns det nog ett litet hopp om att PLO skulle inse det omöjliga i det i stadgarna inskrivna kravet på Israels utplånande från Mellersta Östern och verkligen bemöda sig om att besluta något som visade en vilja till reella fredsförhandlingar i Genève senare i år.

Jag skall här bara läsa upp en intervju med den man som brukar kallas för PLO:s utrikesminister, Farouk al Kaddomi. Denna intervju i Newsweek den 14 mars 1977 berördes något av herr Siegbahn före middagspausen. Intervjun skedde i Kairo, och en fråga ställdes som fritt översatt till svenska löd: Kommer PLO:s rådssammanträde att godtaga president Sadats begäran att PLO:s stadgar – särskilt det avsnitt som förnekar Israels rätt att existera – upphävs? På detta svarade Kaddomi: "Det finns inga utsikter till ett sådant beslut. Det är omöjligt! Och vi räknar inte med några diskussioner eller yrkanden på den punkten." Så långt intervjun.

Som vi nu vet blev resultatet av rådssammanträdet i Kairo att PLO inte alls upphävde sin stadgas krav på att staten Israel skulle upphöra. PLO erkänner alltså inte Israels existensberättigande i Mellersta Östern. Och det minsta ett land kan begära innan det förhandlar med en motpart måste väl vara att motparten erkänner landets existens. Det är detta krav som representanterna för Israel ställer innan de sätter sig vid förhandlingsbordet med PLO:s representanter.

I detta anförande instämde herr Jonsson i Alingsås (fp).

Herr HAGEL (-):

Herr talman! Kampen för fred har varit den organiserade arbetarrörelsens viktigaste uppgift under hela dess historia.

Jag vill bara erinra om att Karl Marx i sitt öppningstal vid Första internationalens grundande den 28 september 1864 ägnade den avslutande delen av sitt tal just åt arbetarklassens kamp för "en utrikespolitik som bildar en del av den allmänna kampen för den arbetande klassens frigörelse". Och han påstod i sitt tal att det "inte var den härskande klassens klokhet utan Englands arbetarklass heroiska motstånd mot deras kriminella galenskap som räddade Västeuropa från att störta sig huvudstupa i ett skändligt korståg för att permanenta och utvidga slaveriet på andra sidan Atlanten".

Kommunistiska partiet i det här landet har under sin 60-åriga historia arbetat konsekvent för freden och haft den som sin viktigaste uppgift.

Arbetarpartiet kommunisterna fortsätter denna kamp. Vid vår rikskonferens den gångna helgen ägnades en stor del av debatten åt just det fortsatta arbetet för fred och avspänning.

Det har många gånger i denna kammarc, inte minst från företrädare för den tidigare regeringen och det tidigare regeringspartiet, betonats vilken viktig historisk händelse Helsingforskonferensen för säkerhet och samarbete i Europa utgjorde. Slutdokumentet från denna konferens räknas, och kommer att räknas, som ett av historiens viktigaste folkrättsliga dokument.

Vid uppföljningsmötet i Belgrad den 15 juni i år gäller det naturligtvis att i främsta hand vidareutveckla den atmosfär av avspänning och vänskapligt samarbete som Helsingforskonferensen var ett uttryck och en milstolpe för. Men givetvis måste man också sträva efter att undanröja den politik som utgör en flagrant kränkning av Helsingforskonferensens överenskommelse. De två mest flagranta kränkningarna står två av signatärmakterna för, nämligen Turkiet och Storbritannien.

40 % av Cyperns territorium är fortfarande ockuperat av den ultra-reaktionära turkiska regeringens ockupationstrupper. Trots kategoriska resolutioner av FN:s generalförsamling och av säkerhetsrådet har Turkiet vägrat att dra tillbaka sina trupper och återställa Cyperns självständighet, nationella enhet och fred.

Jag och mitt parti förutsätter att den svenska regeringen tar initiativ för att bidra till att den turkiska ockupationen upphör, en ockupation som vore omöjlig utan i främsta rummet USA:s och Storbritanniens tysta samförstånd.

I Nordirland har de brittiska trupperna tillämpat tortyr i stor skala mot misstänkta IRA-män och medlemmar av medborgarrättsrörelsen. Republiken Irlands regering har som bekant fört upp denna fråga på dagordningen för kommissionen för de mänskliga rättigheterna.

Det är också väl känt att de brittiska trupperna på Nordirland använder gummi- och plastkulor mot civilbefolkningen. En avlämnad rapport visade att under perioden 1970–1972 sändes 90 personer till sjukhus för skador av gummikulor. Tre av dem hade fått svåra skallskador, 32 hade fått ansiktsben söndertrasade, åtta hade blivit blinda och en hade dött.

Det tyska yrkesförbudet tillhör också de kränkningar som borde ägnas större uppmärksamhet. Men dessa och andra allvarliga kränkningar får stå tillbaka, och debatten fokuseras till de s. k. dissidenterna i de socialistiska staterna.

USA:s president anklagar för brott mot de mänskliga rättigheterna i Sovjet, Tjeckoslovakien och Vietnam. Parallellt med hans anklagelser kan man konstatera USA:s stöd till raden av fascistregimer i Latinamerika. Samtidigt går det enligt officiell statistik 8 miljoner arbetslösa i USA. 23 miljoner är analfabeter, och 30 miljoner USA-medborgare lever under existensminimum. Detta Carters angrepp ingår i borgerlighetens och reaktionens försök att avleda intresset från de sociala och ekonomiska problemen i världen. Man talar om individens frihet och integritet utan

att diskutera vilka möjligheter som finns att utnyttja de proklamerade fri- och rättigheterna, om inte de sociala och ekonomiska problemen bringas till sin lösning.

Denna kampanj kommer ytterligare att intensifieras i takt med den kapitalistiska krisens tilltagande. Det handlar om att avleda arbetarklassens intresse från den allmänna kris som råder i den kapitalistiska världen. Det är ett försök att vid Helsingforskonferensen lägga huvudvikten på andra avsnitt än de som avsetts behandlas.

Vi kommunister delar inte uppfattningen att kapitalismen representerar större frihet än den existerande socialismen. Den demokrati som existerar i socialismens länder är den hittills högsta formen av demokrati, och den kommer ständigt att utvecklas och fördjupas på alla samhällslivets områden. Men jag delar Sven Anderssons uppfattning att Helsingforskonferensens huvudsakliga uppgift är att skapa säkerhet och avspänning i Europa, trots att det råder skilda samhällssystem. Och det finns verkligen starka skäl för att dela denna uppfattning och delta i denna strävan.

Kärnvapenkapprustningen och kapprustningen över huvud taget är vår tids mest ödesdigra fråga. Världens rustningar kostar i dag 300 miljarder dollar om året – omkring 1 300 miljarder svenska kronor. Det är rustningskostnader som innebär en tung börda för folken i alla länder och inte minst för vårt eget land. Det är en börda som bärs av det arbetande folket. Höga skatter och sociala eftersläpningar är priset som måste betalas.

Sovjetunionen och USA har tillsammans ett kärnvapenförråd motsvarande 1 088 307 atombomber av den typ som fälldes över Hiroshima. Ett misslyckande för SALT-förhandlingarna skulle betyda att vägen låg öppen för en ny generation av kärnvapen, som inte kunde kontrolleras med tillgängliga medel. Och detta skulle öka spänningen både bland stormakterna och i hela världen. Ökningen skulle betyda en ny spiral i kapprustningen för dussintals stater, däribland utvecklingsländer. Faran för spridning av massförintelsevapen skulle växa. Det finns redan rapporter om att aggressiva stater som Israel och Sydafrikanska republiken har kärnvapen. Spridningen av massförintelsevapen mångfaldigar risken för en allmän kärnvapenkonflikt.

Alva Myrdal har i sin bok *Spelet om nedrustningen*, som jag på vissa punkter är kritisk emot, dragit två viktiga slutsatser som berör centrala frågor i den här aktuella debatten. Den ena gäller det inledande draget. Alva Myrdal skriver att "eftersom Sovjetunionen som utgångsläge har haft en önskan att hinna ifatt Förenta staterna, borde ett unilateralt initiativ från detta hittills längst hunna land hjälpa dem båda att avstå från den oförnuftiga jakten på fler och fler kärnvapen".

Alva Myrdal skriver också på upprepade ställen att en överenskommelse om att avstå från förstaanvändning av kärnvapen är en grundläggande betingelse för att man skall komma någon vart med nedrustningsförhandlingarna. Däremot har Alva Myrdal fel när hon hävdar att varken Sovjetunionen eller USA vill avsäga sig denna rätt, rätten till

att först använda kärnvapen. Var USA står, det vet vi. Förra försvarsministern James Schlesinger liksom tidigare amerikanska försvarsministrar före honom gjorde ingen hemlighet av att USA tänkte använda kärnvapen i en väpnad konflikt oavsett om motståndaren använde sådana vapen eller inte. Warszawapaktsländernas erbjudande om en överenskommelse att inte först använda kärnvapen avvisades som bekant omedelbart – i slutet av 1976 – av NATO.

Det finns i dag all anledning att arbeta inom alla områden i syfte att åstadkomma ett stopp på kärnvapenkapprustningen. Vi har från vår sida motionerat i syfte att utverka garantier för att den svenska neutraliteten respekteras såväl av Warszawapakten som av Atlantpakten. Vi har också motionerat om att vårt land skall ta initiativ i syfte att proklamera Norden som en kärnvapenfri zon.

Dessa åtgärder skulle bl. a. kunna innebära att vi kunde anslå väsentligt lägre summor till rustningsapparaten även i vårt eget land.

Herr talman! Låt mig sedan anknyta till ett tidigare inlägg i denna debatt. Herr Palme tog upp frågan om eurokommunism och jämförde den med något han kallar eurosocialism. Han kom fram till att eurosocialismen är starkare än eurokommunismen. Det finns ingen kommunist som erkänner begreppet eurokommunism. En av dem som utpekats som denna kommunisms främsta företrädare, Santiago Carillo, framhöll vid Berlinkonferensen i fjol följande: Termen är myntad av våra motståndare i syfte att skada och splittra vår rörelse.

Vad som är utmärkande för den politiska situationen i Frankrike, Italien och Spanien är ett genombrott för arbetarenhet, där kommunister, socialister och den mest progressiva delen av den borgerliga vänstern bildar gemensamt front. Detta gäller såväl den politiska som den fackliga arbetarrörelsen. Det är denna kraftsamling som skakar borgerligheten och utgör anledning till antikommunism i ny tappning.

Låt oss uppehålla oss litet vid frågan om styrkeförhållandet mellan å ena sidan socialdemokratin och å andra sidan kommunismen. Det förhåller sig så att det i dag finns 90 kommunistiska partier med 60 miljoner medlemmar. Socialismen byggs på en tredjedel av jordens yta och av en tredjedel av jordens befolkning under ledning av de kommunistiska partierna. Men det intressanta är vad hela arbetarrörelsen som politisk maktfaktor kan åstadkomma för att störta kapitalismen och bygga socialismen. Här har naturligtvis socialdemokratin, trots sin relativt ringa numerär, en självklar plats.

Herr WENNERFORS (m):

Herr talman! Jag har haft förmånen att få tillhöra den svenska FN-delegationen, och jag vill i anledning därav framföra några synpunkter.

Det var som bekant i november 1946 som Sverige blev medlem i Förenta nationerna. Det fanns redan då en stark opinion i landet för FN. Man hade hälsat den nya fredsorganisationens tillkomst med stor tillfredsställelse.

Den dåvarande svenske utrikesministern uttalade vid Sveriges inträde bl. a. följande: "Såsom medlem av FN accepterar Sverige viktiga inskränkningar i sin handlingsfrihet, när det gäller att solidariskt avvärja hotande attentat mot freden. Inom Sveriges riksdag har ingen menings-skiljaktighet rått om godkännandet av dessa internationella förpliktelser. Vi har godtagit dem i full kännedom om deras räckvidd." Utrikesministern sade vidare: "Genom inträdet i FN erhåller vårt land förmånen att kunna deltaga i det internationella samarbetet. Vi skola gå till detta samarbete med det bästa uppsåt och med uppriktiga önsknings om att kunna bidra till vinnandet av positiva resultat."

Av dessa uttalanden framgår att regering och riksdag – stödda av säkert hela svenska folket – från början betraktade FN-arbetet som en internationell förpliktelse.

Under årens lopp har många svenska diplomater, politiker och andra gjort stora insatser för att uppnå de mål som uppställdes i samband med inträdet 1946. En av dessa, och kanske den främste, var Dag Hammarskjöld. Även om jag hade detta klart för mig innan jag första gången for till FN och New York 1975, fick jag under FN-vistelsen uppleva många exempel på och uttryck för att Dag Hammarskjöld lyckades göra generalsekreterarposten till något unikt i det internationella fredsarbetet. FN-stadgan ställer som alla vet så stora krav på innehavaren av generalsekreterarposten att mycket få personer kan tänkas motsvara dem. Att Dag Hammarskjöld ändå motsvarade åtskilliga av kraven har det givits många uttryck för. Med rätta kan man tala om den Hammarskjöldska epoken som en period i FN:s historia av avgörande betydelse för FN:s framtida roll.

Jag hade förmånen att få tillhöra FN-delegationen under ledning av Olof Rydbeck – sedan årsskiftet Sveriges ambassadör i London.

Under de senare åren och inte minst under de fem Rydbeck-åren har Sveriges ställning i FN stärkts sakta men säkert. Det vore fel – och jag vet att Olof Rydbeck själv skulle tycka illa vara – om jag tillskrev en enda person förtjänsten. Det är i regering och riksdag som den svenska utrikespolitiken läggs fast. Det är i utrikesdepartementet och i FN-delegationen i New York som våra strävanden omsätts i praktisk handling. I detta gemensamma lagarbete medverkar många. Jag är lycklig över att som vanlig politiker i ledet ha fått lära känna några av de medlemmar som gör sin del i lagarbetet. Jag är imponerad och stolt över den kompetens, effektivitet, integritet och takt som kännetecknar våra diplomaters vardagliga arbete. Det är en oerhört långsam process som pågår där borta i FN-huset. Det krävs mycket tålamod och mycken ödmjukhet i detta vardagliga slit. Den som påstår att FN-arbetet mest är cocktailpartyn och umgänge av olika slag har helt fel. Jag kan intyga att den svenske FN-diplomatens vardag oftast är en mycket lång arbetsdag.

Även om det svenska FN-arbetet således är ett lagarbete vill jag ändå från den här platsen uttrycka stor uppskattning av det sätt på vilket ambassadör Olof Rydbeck har lett arbetet under fem år. Han har med sina medarbetare omsatt vår utrikespolitiska vilja i praktisk handling,

som ytterligare har stärkt vår ställning. Detta kom särskilt till uttryck under de två år, 1975 och 1976, då Sverige var medlem av säkerhetsrådet och inte minst under den period då Olof Rydbeck fungerade som dess ordförande. Förra gången Sverige var medlem av säkerhetsrådet var för 20 år sedan, åren 1957 och 1958. Nästa gång blir väl någon gång efter sekelskiftet. Detta FN-organ har enligt FN-stadgan huvudansvaret för upprätthållandet av internationell fred och säkerhet. På något vis har säkerhetsrådet utvecklats till något av en minigeneralförsamling som till skillnad från den stora och riktiga generalförsamlingen kan sammanträda när som helst under året.

När ett medlemskap i säkerhetsrådet förekommer så sällan är det desto viktigare för ett alliansfritt land att utnyttja möjligheterna att medverka till samlande fredslösningar.

Att det pratas enormt mycket i FN är väl känt, och det upplever verkligen alla som deltar i eller studerar det dagliga FN-arbetet. Det vill till att allt som sägs är klokt, ty FN-apparaten kostar mycket pengar. Det har t. o. m. påståtts att varje ord som sägs kostar 80–90 cent – dvs. nära 4 svenska kronor. Jag förstår dem som undrar om allt prat nyttar någonting till. Jag förstår dem som ifrågasätter om verkligen ett så litet land som Sverige kan säga något som andra – små eller stora – nationer verkligen lyssnar till. Jag tror att det är Tage Erlander som vid något tillfälle har sagt att "även ett litet land kan göra sin röst hörd om dess företrädare finner de rätta orden". Det bör påpekas att för småstaterna är FN det viktigaste och egentligen det enda internationella forum där de kan göra sin röst hörd. Stormakterna kan inte i längden negligera den samlade opinionen av småstater.

Nu bör det sägas att våra representanter i FN är ganska sparsamma med retoriken. Jag tror att det är klokt. Det är också klokt, tror jag, att följa Olof Rydbecks princip, nämligen att förhandla mera än att hålla långa, vackra tal. Det är bättre att i samtal och underhandlingar ständigt förbättra de personliga relationerna och öka förståelsen för varandras åsikter och särart.

Orsakerna till Sveriges starka ställning i FN är många. Jag nämnde alldeles nyss en av dem. En annan är aktiviteten, en tredje alliansfriheten och en fjärde Rydbeck-principen att vi som representanter för ett utvecklat industriland icke skall sätta oss på höga hästar i umgänget med representanter för u-länderna.

Jag fick särskilt uppleva detta senare i FN:s tredje kommitté när vi behandlade frågan om jämställdhet mellan kvinnor och män. Det tal som vi skulle hålla i kommittén tyckte jag var lamt och menlöst. Jag kände ett behov av att vi skulle säga ifrån mer kraftfullt. Men av mina kolleger i delegationen – kloka och kunniga diplomater – fick jag råd i annan riktning.

Jag vill i det här sammanhanget peka på en artikel i Svenska Dagbladet den 12 november 1976, där Magnus Lagerkvist skriver: "Medlemsstaterna har tenderat att successivt inta en alltmer realistisk attityd till FN-arbetet.

De bombastiska och ordrika talen har blivit färre. Krafterna koncentreras i stället på att söka lösa konkreta problem.”

Det utrikespolitiska språkbruket behandlades i en annan artikel i Svenska Dagbladet ungefär vid samma tidpunkt av ambassadör Gunnar Heckscher. I artikeln pekade författaren bl. a. på ett asiatiskt uttryck, att man skall ”rädda ansiktet”, inte bara sitt eget utan också motpartens. Man vet aldrig hur snart det kan bli nödvändigt att ånyo samverka med den som nyss tedde sig som motståndare.

Herr talman! Jag vill också peka på något som är oroande när det gäller FN. Det är de ständiga likviditetskriserna och ekonomiska svårigheterna som drabbar FN. Huvudorsakerna är för det första att utgifterna för FN-administrationen ökar utan att medlemsstaternas bidrag ökar i samma mån. För det andra betalar en del stater inte in sina medlemsbidrag i tid, ja, en del betalar inte alls. Vid årsskiftet 1975-1976 var underskottet ca 70 milj. dollar. Då kunde man notera att öststaterna vägrade betala gamla bidragsskulder på ca 50 milj. dollar. Formosakina lämnade efter sig en bidragsskuld på ca 17 milj. dollar. Gamla skulder för tidigare insatser i Mellersta Östern och Kongo uppgick till ca 40 milj. dollar.

Man kan ju fråga sig varför en medlemsstat som Sovjet inte betalar in sina medlemsavgifter i tid. Den 1 januari 1975 hade Sovjet en rest på 29 milj. dollar. För hela 1975 var Sovjets betalningsskyldighet 36 milj. dollar. I femte kommittén, som har ansvaret för FN:s ekonomi, har många debattimmar ägnats åt dessa problem. Vår svenske diplomat där, kanslirådet Arne Lellki, har gjort stora insatser för att medverka till en lösning. Men hittills har det varit svårt att ena stormakterna på den här punkten. Det ligger något i ett uttalande som vid ett tillfälle gjordes i kommittén: ”När stormakterna kan satsa tusentals miljoner dollar för att skaka hand i rymden, borde de också ha råd att skaka hand i FN:s femte utskott om några få miljoner.” Det finns all anledning att hoppas på en förbättrad ekonomi för FN.

Herr talman! Sammanfattningsvis vågar jag påstå att den svenska FN-diplomatin utvecklats i alldeles särskilt hög grad under de senare åren. Många har medverkat till detta – från Dag Hammarskjöld och fram till Olof Rydbeck. Men FN-arbetet går vidare. Jag är övertygad om att FN-diplomatin kommer att utvecklas ytterligare, icke minst i det lagarbete som i dag leds av ambassadör Thunborg.

Herr LINDBLAD (fp):

Herr talman! Det är i år 60 år sedan de ryska revolutionerna ägde rum. Den första på våren hälsades med väldig glädje av alla demokrater. Äntligen skulle detta gamla pinade och plågade ryska folk få en möjlighet att självt bestämma sin egen framtid och utvecklas så som man hoppades att så många andra länder skulle göra. Man var full av optimism. Första världskriget hade lett till att diktaturer föll: den ryska, den tyska osv. Men vi vet att redan samma år, några månader senare, kom så mycket

av detta att förstöras genom att en liten men starkt sammanhållen grupp med våld tog makten och i praktiken förhindrade en utveckling i demokratisk riktning.

Vad gruppen gjorde var att den tog över så mycket av den gamla tsarregimens instrument – t. ex. dess hemliga polis och dess angiveri-system – bara med en föresats: vi skall inte göra om tsarregimens misstag. Ingen skall kunna rymma. Ingen skall kunna bilda motståndsgupper. Vi skall bli mycket effektivare. Och förvisso blev man det.

Nu 60 år efteråt är det väl rätt rimligt att de flesta utgår ifrån att denna regim kommer att bestå för åtskillig tid framåt. Vi bedömer en diktatur och tror att just den är så fast knuten och har så hård maktapparat att det är osannolikt att den faller.

Vi har varit pessimister beträffande många diktaturer. Men plötsligt märkte vi att Grekland och Portugal kunde bli demokratier igen. Vi tror att t. o. m. Spanien åter kan bli en nation, där människorna själva i fria val skall få bestämma utvecklingen.

När det gäller Sovjet är det rimligt att utgå från att det inte finns någon möjlighet att fälla den regimen. Inte heller i de många länder som Sovjet har lagt under sig i andra världskriget tror vi att det är möjligt att införa demokrati under överskådlig tid. Sverige var ju det första land efter Stalins dåvarande bundsförvant, Nazityskland, som erkände ockupationen av de tre baltiska staterna.

Vi vet att Sovjets avsikt med Helsingforsöverenskommelsen var att få världen i övrigt att acceptera Sovjets segrar och de länder som Sovjet lagt under sig. Bresjnevdoktrinen innebär att den stat som en gång har kommit under Kremles ledband aldrig skall få lämna det. Regimen får inte hotas. Den som hotar regimen hotar världsfreden.

Man kan naturligtvis också fråga sig vad som är Sovjets långsiktiga utrikespolitiska mål. Det är väldigt svårt att försöka formulera det bara i en enda tes. Några har sagt att den ryska utrikespolitiken helt enkelt är en tillämpning av det gamla Tsarrysslands tanke att lägga under sig så mycket som möjligt. Det man har det skall man utvidga och försvara – ett slags långsiktig expansionspolitik. Andra har sagt att det är fråga om ett slags defensiv. Man vill värna sitt land. Detta gamla Ryssland har ju så många erfarenheter av anfall västerifrån, från Napoleons tåg mot Moskva och från tre olika invasioner under det här århundradet.

Förmodligen finns det mycket av sådana nedärvda nationella tankar som förklarar åtskilligt i den sovjetiska politiken. Men det är klart att det väsentliga kan vara vad som faktiskt proklamerats, nämligen marxismen-leninismen som sådan, tankar från Marx via Lenin och hela raddan. Lenin sade 1919: Vi lever inte blott i en stat utan i ett statssystem, och sovjetrepublikens tillvaro bredvid imperialistiska stater är i längden otänkbar. Till sist kommer den ene eller den andre att segra.

På sikt kommer man alltså att segra, enligt sovjetisk uppfattning. Varför det? Man måste säga det, därför att annars har man övergivit den kommunistiska dialektiken, sin historiesyn. Det är inte fråga om att tycka

att detta är bra eller dåligt, utan det liksom ingår i systemet. Man måste vara övertygad om att man själv segrar till slut.

Problemet kan väl delvis vara att Sovjet internationellt och i förhållande till andra stater gärna må säga att avspänning är ett önskvärt tillstånd, men det blir väldigt svårt att inåt erkänna att detta skulle vara något slags slutligt tillstånd, för därmed har man också i praktiken sagt: Vi tror inte att den egna ideologin är tillämpbar internationellt.

Vi kan gå tillbaka i tiden. En som i alla väder sade att den enda tanken i utrikespolitiken är att driva världsrevolutionen var Trotskij. Stalins inställning var litet mera pragmatisk: Vi skall utveckla det egna landet och förverkliga kommunismen i Ryssland. Att göra någonting åt resten av världen får bli en senare historia.

Dragkampen dem emellan speglar naturligtvis något av motsättningarna: Är det bara ideologin som styr eller är det också pragmatisk politik? Den pragmatiska politiken fick senare hos Chrustjov en oändligt mycket starkare innebörd än hos Stalin. Nu kunde man peka på att det fanns kärnvapen: Vi måste se till att vi själva överlever. Det var ett oerhört stöd för dem i Sovjetunionen som menade att man måste i praktisk politik ändå söka komma till samförstånd.

Jag tycker inte att man skall – framför allt inte i utrikespolitik – tro att den ena eller andra förutsägelsen är sann, utan man bör försöka skissera upp vissa scenarier framför sig: Vilka utvecklingar kan vara rimliga? Låt oss säga att det optimistiska alternativet för oss rimligtvis måste vara en avspänning som fortsätter, en avspänning som fördjupas. Kan då detta också från sovjetisk utgångspunkt vara det långsiktiga optimistiska alternativet?

Det är frågan om. När den franske presidenten gästade Moskva hösten 1975 sade han just detta till Bresjnev: Vi borde försöka moderera sinsemellan och få en utveckling med ökad avspänning. Bresjnev svarade med mycket stor bestämdhet att det kunde inte bli tal om någonting sådant. Ännu hårdare har naturligtvis Suslov sagt att den långsiktiga ideologiska motsättningen kvarstår. Den kan man inte komma förbi. Avspänning är ett tillstånd, men det är inte något mål.

I viss mening kan vi se en bestående avspänning som det långsiktiga målet, i den meningen att vi icke vill krig. Men vill vi inte själva ha som ett mål att demokratin skall utvecklas, dvs. att förtryckta folk – balter, andra östeuropeiska folk – i ett längre perspektiv skall få en utveckling mot demokrati?

Vad som gör den här frågan så besvärlig är att den till stor del rör sig om mänskliga fri- och rättigheter. Många betraktade väl Helsingforskonferensens ord om friheter som litet av en formalitet – inte minst naturligtvis östsidans regeringar. Det väsentliga för dem var att de fick gränserna från andra världskriget fastlagda som de bestående gränserna. Det var ju lätt att skriva under dokumenten, och de tal som olika länders statschefer höll gick ganska väl att förena eftersom det var mest retorik. Frågan blev sedan vad detta sedan skulle innebära i praktisk politik.

Och det är väl ingen tillfällighet att det är svårare nu, när man efteråt skall se vad som förverkligats. Man kunde ju tro att det bara var tomma och till intet förpliktande ord som sades, men det har sedan visat sig vara rejält sprängstoff. Det var inte för inte som Neues Deutschland skrev, när Solzjenitsyn utvisades från Sovjetunionen, att det vore självmord för en socialistisk stat att tillåta att han fick fortsätta inom landet. Möjligen kan man vara oförsämd och säga att ju svagare regimen känner sig, desto räddare måste de styrande vara för att det skall bli verklighet av orden om utbyte av tankar över gränserna.

När det talas om att det i Sovjetunionen ändå finns enstaka människor som tillåts yttra sig – eller som i varje fall inte likvideras och inte heller fängslas därför att de är kända internationellt – så kan vi göra en viktig iakttagelse. Den är viktig inte minst för en liberal. Och det är den att man kan acceptera en och annan person, men man kan aldrig acceptera en organisation, alltså människor i gemenskap, med en uppfattning som strider mot regimen. Det var ju också Trotskij som militariserade eller förstatligade fackföreningarna, och han gjorde det med den baktanken att det inte får finnas någon annan makt än staten. Detta var ingen självklar linje. Alexandra Kollontaj och andra var emot den och sade att även en kommunistisk stat bör kunna innehålla pluralism. Men Trotskij sade att det får bara finnas en makt: staten. Och han vann naturligtvis.

Häromdagen stod Bresjnev och talade inför fackföreningsrörelsen i Sovjetunionen. I vilket ärende då? Jo, han skällde ut den därför att man inte hade gjort tillräckligt mycket för arbetsdisciplinen, att man inte hade tillräckligt mycket gjort det som staten ville. Detta är mycket fundamentalt, att man i en kommunistisk stat aldrig kommer att erkänna organisationer och sammanslutningar. En och annan enskild person kan möjligen vara till extra besvär internationellt om man tystar honom, och därför får Sacharov fortsätta.

Jag tror vi måste inse att detta är realiteter. Så måste man ha det, därför att den egna regimen skulle löpa stora risker att falla om människor började tycka friare och om de ville yttra sig. Och den bedömning vi då måste göra är naturligtvis: Är det en konflikt mellan detta att kräva mänskliga fri- och rättigheter samt ökade kontakter över gränserna och en önskan om avspänning? Vill man båda sakerna, så måste det bli en avvägning mellan dem.

Man har sagt att avspänningen är mycket viktig för Sovjet. Men när det nu de senaste veckorna har sagts från Sovjet, att om man från väst trycker så hårt på mänskliga fri- och rättigheter, då äventyras avspänningen? Då äventyras SALT-avtalet som vi trodde var viktigt för ryska intressen. Men det är en underordnad fråga jämfört med den risk som man i Sovjet upplever det vara på sikt om tankar om människors fri- och rättigheter skulle tränga in i det egna systemet.

Detta är den verklighet vi har att leva med. Vi må tycka att den är bra eller dålig, men den är en realitet. Om vi inte tror att Sverige kan påverka – och det kan vi självfallet inte göra annat än i mycket

ringa mån – så är det enda vi kan göra att försöka teckna olika scenarier: Vilken utveckling tror vi det kan bli? Och det är klart att detta med ökad avspänning är en möjlighet. Men låt oss inte vara så optimistiska att vi tror att ökad avspänning också leder till ökad gemenskap och att de östeuropeiska staterna kommer att ge större och större möjligheter till fri information och sådant. Tvärtom är det så, att om man från rysk sida inte tror sig på ett senare stadium kunna stoppa en sådan utveckling, så kommer man att säga nej så fort som möjligt. Det är en tanke som i och för sig är kuslig, men den kan vara lika realistisk som den första.

Herr talman! Jag vill bara göra ytterligare en liten kommentar, och den gäller det språkbruk som har använts här. Det är en gammal och rätt begriplig tradition att ett litet neutralt land inte pratar så mycket om diktatur i en närliggande stormakt – det ligger så att säga i sakens natur. Det är lättare för oss att tala om diktatorer i små stater. Jag tycker Olof Palme med rätta kallade de tjeckiska ledarna "diktaturens kreatur". De är nämligen inte diktatorer, för en diktator är ju någon som har makt. Och inte sjutton är Husak en person med makt! Han är en person som måste agera i de tåtar som dras av någon annan, han är en marionett. Det innebär inte att man inte kan kritisera honom, men kalla honom då just ett diktaturens kreatur, med betoning på kreatur!

Herr GRANSTEDT (c):

Herr talman! För en liten stund sedan fick vi en intressant belysning på den nya och litet annorlunda partikonstellation som vi på sistone har fått här i kammaren. Vi hörde herr Hagel tala om de kommunistiska diktaturerna i Östeuropa, och han beskrev dem som den högsta formen av demokrati i världen. Tidigare har vi hört Jörn Svensson tala om precis samma diktaturer, men han kallade dem sina bröder och systrar. Man förstår att det med en sådan ideologisk spännvidd måste hända saker inom ett parti.

Sture Ericson förde ett ganska egendomligt resonemang om vår försvarspolitik som jag känner ett visst behov av att kommentera. Han började med att göra jämförelse mellan rustningskostnaderna dels från NATO:s sida, dels inom Warszawapakten, och han kom då fram till att det är NATO som står för de största rustningarna. Jag skall inte gå in i polemik med Sture Ericson om den sakfrågan, utan jag konstaterar bara att det är en nära nog hopplös uppgift att jämföra NATO-rustningar i dollar med Warszawapaktsrustningar i rubel och mot den bakgrunden försöka göra en bedömning av styrkerelationerna. För svenskt vidkommande finns det anledning att konstatera att det är ganska oväsentligt var de största rustningarna sker, och om de sker inom NATO eller Warszawapakten. Vad som är viktigt för Sverige från säkerhetspolitisk synpunkt är naturligtvis den totalnivå som finns när det gäller rustningar i vår omvärld. Det är den som vi måste ta hänsyn till när vi bedömer utvecklingen av det svenska försvaret.

Såvitt jag förstår är det inte alls så, som Sture Ericson försökte göra gällande, att det finns någon motsättning mellan utrikesdepartementets och försvarsdepartementets bedömning av vår säkerhetspolitiska situation. Det faktum att vi kan se vissa möjligheter till öppningar när det gäller nedrustningsförhandlingarna kan vi naturligtvis inte ta som intäkt för att här och nu börja en nedrustning i Sverige. Bara därför att vi hoppas kunna nå vissa resultat i de framtida nedrustningsförhandlingarna kan vi inte nu överge den grundpelare i den svenska utrikespolitiken som heter en neutralitetspolitik som stöds av ett starkt försvar.

Det finns också anledning att här upprepa det som Karin Söder sade tidigare i dag, nämligen att det förslag som ligger på riksdagens bord inte innebär en svensk upprustning, utan ett fasthållande vid en gammal svensk princip om att vi skall ha ett starkt försvar. Förslaget innebär alltså att man skall se till att försvaret får de resurser som behövs för att behålla denna styrka.

Herr talman! Det är i och för sig litet banalt att konstatera att vår värld präglas av stora orättvisor. Men jag tycker ändå att det är intressant att tänka på att samtidigt som vi kanske nu upplever exempel på den största rikedomen i världshistorien – aldrig har så många människor haft det så bra som i de rika länderna – måste vi också konstatera att aldrig har så många lidit av svält, sjukdomar och andra umbäranden som i vår värld i dag. Vi känner alla väl till fakta i målet och är bekanta med den kusliga statistiken. Men vad som gör detta perspektiv kanske extra allvarligt är att de resurser som vi baserar vår höga levnadsstandard på i de rika länderna inte är ousinliga. Vi baserar vårt välstånd på exploatering av tillgångar, som bara finns i begränsad omfattning. I vissa fall räknar man med att de kanske bara kommer att finnas tillgängliga i några årtionden framöver. Det gäller de energiråvaror som vi i dag begagnar – olja och uran – liksom koppar, bly, tenn, aluminium osv. När det gäller andra viktiga resurser, som t. ex. järn och kol, diskuterar man århundraden.

Visserligen kan vi tänka oss att göra en hel del nya fynd, men vi måste under alla omständigheter räkna med att vi inte med de tillgångar som finns på jorden kan försörja en ständigt stigande konsumtion. Det finns uppenbarligen en risk att den dag de fattiga länderna har nått en sådan köpkraft, att de kan efterfråga sin rättmätiga del av världens resurser, är det inte särskilt mycket resurser kvar att efterfråga. Därför är det mycket viktigt att vi, som också utrikesministern framhöll i regeringsdeklarationen, snart får till stånd ett effektivt konkret samarbete för en resurshushållning i världen. Vi måste få en noggrann och systematisk uppföljning dels av hur våra tillgångar på ändliga resurser förändras, dels av hur konsumtionen av dessa tillgångar utvecklas i olika delar av världen. Vi måste samarbeta för att utveckla resursbevarande teknik när det gäller produktion och återanvändning och se till att dessa tekniker verkligen också utnyttjas.

Det är en del av bilden. Den andra delen är naturligtvis att vi måste

se till att de fattiga länderna så snart ske kan får möjlighet att disponera sin rättmätiga del av världens tillgångar. Sverige är pådrivande i den s. k. nord-syddialogen i Paris. Det är ett mycket viktigt arbete som bedrivs där. Det är viktigt att vi får till stånd handelsvillkor, som ger rättvisa åt de fattiga länderna, det är viktigt att vi åstadkommer ett kraftigare bistånd till de länder som inte har möjligheter att hävda sig genom handel och det är viktigt att vi kan lindra de skuldbördor som många länder i dag dignar under.

Men det är inte bara en fråga om resursfördelningen mellan fattiga och rika länder. Det är också en fråga om resursfördelningen inom länderna. Lika väl som vi kanske måste erkänna att vi baserar en del av vår rikedom på det faktum att större delen av världens befolkning lever i fattigdom, lika väl finns det en lång rad länder i världen, ja det gäller i de allra flesta i varierande grad, där fåtalet baserar sin rikedom på flertalets fattigdom.

Därför är det viktigt att vi i vårt agerande, i vår biståndspolitik, i vår attityd till sociala befrielseörelser av olika slag och över huvud taget i vårt internationella uppträdande inte bara stödjer en resursfördelning mellan världens stater utan också stödjer en demokratisk utveckling och en utveckling med sikte på social utjämning inom världens stater.

Det har här i dag i olika sammanhang gjorts försök att misstänkliggöra den nuvarande regeringens goda vilja och strävanden att åstadkomma social rättvisa och utjämning i världen. Det är allvarligt att sådana försök förekommer. Sverige har en gammal tradition på det här området, en mycket viktig tradition. Sverige har ett stort ansvar, bl. a. därför att vi är ett av de rikaste länderna i världen, samtidigt som vi är ett av de länder i världen som har lyckats bäst att för egen del genomföra en fungerande demokrati och en social utjämning.

Vi har alltså – även om vi är ett litet land med begränsade möjligheter – en uppgift att fylla i den internationella debatten, och vi måste ha möjligheter att fortsätta påverka utvecklingen.

Det innebär också att de som vill göra gällande att den nya regeringen inte har viljan att verka för en utjämning i världen, de hjälper bara de krafter som ser Sveriges agerande som besvärande, de reaktionära krafterna i världen.

Herr ERICSON i Örebro (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Granstedt ifrågasatte de jämförelser jag gjorde mellan rustningsnivåerna.

Jag nämnde att Warszawapakten har 30 % av världens totala rustningskostnader och att NATO har över 50 %. Jag nämnde också att under 1970-talet har Warszawapakten rustningskostnader i fasta priser legat ungefär konstant, medan däremot NATO-länderna i Västeuropa har höjt sina rustningskostnader i reala termer.

Det här är medvetet grova jämförelser, eftersom det naturligtvis inte går att jämföra detaljer i det här sammanhanget. Men det är en väldig

Onsdagen den
30 mars 1977

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

skillnad på om det är mindre än 30 % eller mer än 50 %. Och det är en väldig skillnad om nivån är konstant eller om det går ganska brant uppåt.

Min källa är den amerikanska publikationen World Military and Social Expenditures 1976 med förord av senatoren och tidigare vice presidenten Hubert Humphrey.

Jag tror att det är viktigt att ha det här som bakgrund. Det är tydligen upprustningen i de västeuropeiska NATO-länderna som gjort att den svenska regeringen känt behov av att höja nivån på våra försvarsutgifter över vad vi hittills ansett vara nödvändigt.

Jag är naturligtvis litet förvånad över att herr Granstedt av alla ställer upp och försvarar den här moderata politiken. Han säger att man naturligtvis inte kan hänvisa till en möjlighet till öppning i nedrustningsförhandlingarna för att motivera en ensidig svensk nedrustning. Men vem har här argumenterat för en ensidig svensk nedrustning? I varje fall inte jag.

Vad jag sade i mitt anförande är att i ett läge där regeringen själv – fru Söder i dagens deklaration och svenska regeringsrepresentanter i två anföranden under våren vid nedrustningskonferensen – har gjort klart att avspänningen är större än någonsin tidigare under 1970-talet man ändå går in och höjer nivån på de svenska militärutgifterna, det är väl en mycket motsägelsefull politik.

Och det förvånar mig som sagt mycket att herr Granstedt ställer upp för den. Jag trodde att herr Granstedt stod bakom UD:s bedömning av det säkerhetspolitiska läget. Men i sitt anförande sluter han upp bakom herr Krönmarks bedömning, och det är mycket förvånande.

Herr GRANSTEDT (c) kort genmäle:

Herr talman! Det var väldigt bra att herr Ericson i Örebro nu i sin replik erkände att den typ av kostnadsjämförelser som han gjorde i sitt huvudanförande är mycket svår att göra. Det var dessutom inte heller det som var poängen i mina invändningar.

Enligt mitt sätt att se är det inte särskilt betydelsefullt var rustningarna sker. Jag vet inte om jag skall tolka herr Ericson så, att det bara är rustningarna i Warszawapaktens länder som bör påverka Sveriges säkerhetspolitiska bedömningar, men det är i varje fall en slutsats man är väldigt frestad att dra. Det intressanta för Sveriges säkerhetspolitiska bedömningar är naturligtvis den totala rustningsnivån i vår omvärld, och det var min huvudsakliga invändning, bortsett från synpunkten att det är mycket svårt att göra jämförelser mellan dollar och rubel.

Jag står självfallet bakom UD:s säkerhetspolitiska bedömningar. Men det finns, som jag också påpekade, ingen skillnad mellan UD:s säkerhetspolitiska bedömningar och försvarsdepartementets. Det kommer till uttryck genom att den totalförsvarsproposition som lagts på riksdagens bord inte innebär någon svensk upprustning, vilket oppositionen envist påstår. Den innebär att vi behåller ungefär en oförändrad nivå på det

svenska försvaret. Det beror naturligtvis på att vi inte anser att det har hänt någonting i världen som motiverar vare sig en upprustning eller en nedrustning av det svenska försvaret. Det är detta tämligen konstanta dagsläge som också motiverar en konstant försvarsstyrka. Skulle i en framtid nedrustningsförhandlingarna nå sådana konkreta resultat att de bildar underlag för en svensk nedrustning, skulle ingen vara gladare än jag.

Herr ERICSON i Örebro (s) kort genmäle:

Herr talman! Nu säger herr Granstedt att vad som är viktigt för bedömningen av det säkerhetspolitiska läget är rustningarnas totala nivå i världen. Då kan det ju vara intressant att veta att den inte har höjts under 1970-talet, om man ser i reala termer. Det är Sverige som nu höjer sin nivå utöver vad vi har ansett nödvändigt hittills, utöver den nivå som fastställdes i 1972 års försvarspolitiska beslut.

Herr Granstedt säger att bakom förslaget att höja nivån ligger samma bedömning som bakom de resonemang vi hört både i deklarationen och i regeringens tal vid nedrustningskonferensen. "Nedrustning tycks vara en idé vars tid har kommit och som vi vet kan inga arméer motstå en sådan idé" – så har regeringen uttryckt sig vid nedrustningskonferensen, i två tal t. o. m. Men herr Krönmarks armé påverkas som sagt inte av den bedömningen.

Det är ingen logik i det här resonemanget. Vi har alltså ett mera avspänt förhållande i dag än vi haft någonsin under 1970-talet. Det är regeringens förkunnelse från utrikesdepartementet. I det läget, med mera avspänning än tidigare, med goda förutsättningar för att få nedrustningsavtal under resten av 1970-talet, höjer den borgerliga regeringen nivån på våra försvarsutgifter, för det är i praktiken vad som sker. De höjs med ett par miljarder på fem års sikt. Det kanske blir mera om ni bestämmer er för det där flygplanet. Den logiken håller inte.

Jag tror faktiskt att den enkla och primitiva förklaringen till detta är att ni nu i regeringen har ett parti som år efter år krävt höjda försvarsutgifter. Nu sitter representanter för det partiet helt plötsligt i försvarsdepartementet. Vad sker då? Jo, man lyckas i regeringskretsen pressa upp våra försvarsutgifter. I ett läge där den säkerhetspolitiska situationen i Västeuropa är bättre än någonsin tidigare under 1970-talet!

Jag är fortfarande förvånad över att en ung och tidigare radikal centerpartist sluter upp bakom herr Krönmarks politik. Det har hänt mycket med de unga centerpartisterna under de senaste månaderna.

Herr GRANSTEDT (c) kort genmäle:

Herr talman! Herr Ericson i Örebro säger att det inte har skett någon upprustning i Europa under 1970-talet, och det tror jag är alldeles riktigt. Men noteras bör att det inte heller skett eller sker någon upprustning i Sverige. Jag observerade att herr Ericson begagnade formuleringen – och det tycker jag hedrar honom – att försvarsanslagen ökat jämfört

Onsdagen den
30 mars 1977

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

med 1972 års beslut. Det är alldeles riktigt. Men det beror inte på att man höjt ambitionsnivån när det gäller det svenska försvarets styrka – det tror jag herr Ericson mycket väl vet – utan det beror på kostnadsutvecklingen som man har att ta hänsyn till.

Jag upprepar vad jag och även utrikesministern tidigare sagt: Den totalförvarsproposition som lagts på riksdagens bord innebär ingen upprustning, utan den innebär att vi precis som Europa i övrigt bibehåller oförändrad styrka på vårt försvar, med vissa omdisponeringar, som också föreslås i försvarspropositionen. Men slutresultatet är alltså en oförändrad politik, nämligen en neutralitetspolitik baserad på ett starkt svenskt försvar på i princip samma nivå som tidigare.

Om utvecklingen ger vid handen – och det är detta vi måste arbeta för och satsa våra resurser på – att vi får till stånd resultat i nedrustningsförhandlingarna kan vi också nedrusta. Det är det som regeringsdeklarationen mycket eftertryckligt har framhållit – att det är en huvuduppgift för den svenska utrikespolitiken att få till stånd sådana gemensamma nedrustningar att vi kan få ett slut på det resursslöseri som all rustningsverksamhet innebär.

Herr JAN BERGQVIST i Göteborg (s):

Herr talman! Det är naturligtvis möjligt att i ord förneka att försvarspropositionen innebär en upprustning, men ser man på vad den konkret innehåller kommer man inte ifrån att det faktiskt är en höjning av ambitionerna i jämförelse med 1972 års beslut.

Herr Granstedt sade i sitt anförande att det är allvarligt om man försöker misstänkliggöra regeringens goda vilja att verka för demokratisk utveckling och social rättvisa ute i världen. Jag förstår att herr Granstedt som nybliven sakkunnig i UD känner sig hårt pressad av den kritik som kommer från Centerns ungdomsförbund när det gäller IDB, där man säger att ingenting har i sak förändrats sedan centerstämman tog beslutet i juni månad förra året och där man påpekar att IDB i första hand ger lån till de rikaste latinamerikanska staterna, företrädesvis till fascist- och terrorregimerna.

Jag vill ta upp frågan om det är någon större skillnad på en socialdemokratisk och en borgerlig utrikespolitik. En del menar att man nästan måste ha förstoringsglas för att kunna se det som skilljer. Gång på gång har utrikesministern sagt att den borgerliga regeringen i allt väsentligt fortsätter socialdemokratins utrikespolitik.

Är då utrikesdebatten mest en skendebatt? Är det så att socialdemokraterna försöker blåsa upp små motsättningar till stora färggranna ballonger? Nej, jag tror inte det. Jag tror tvärtom att det är den allomfattande enigheten som kan vara en synvilla. Visst finns det samstämmighet – det är klart – men den samstämmigheten är som toppen på två isberg, där de underliggande skillnaderna är stora och på lång sikt avgörande. För utrikespolitiken är ju långsiktig. Tag t. ex. Vietnam! Vietnam är det land som nu får det största anslaget i den borgerliga biståndsbudgeten

– 350 milj. kr. skall gå dit nästa budgetår. Men är det någon som tror att vi hade varit där i dag, om vi hade haft en borgerlig regering de senaste 10–15 åren? Ja, man behöver inte ens gå tillbaka till 1960-talet och de borgerligas hårda motstånd mot socialdemokratins Vietnampolitik då. Det räcker med att vi minns 1970-talet. När Olof Palme fördömde terrorbombningarna över Hanoi, då sade regeringens nuvarande ekonomiminister: "Här är syftet att åstadkomma fred", och regeringens nuvarande statsminister tyckte att Palmes ordval var "onödigt utmanande". Bombningarna dödade och lemlästade patienterna vid Bach Mai-sjukhuset, men en borgerlig partiledare sade att här var syftet att åstadkomma fred, och en annan borgerlig partiledare sade att Palmes ord var för starka – som om det fanns ord starka nog att fördöma sådana handlingar!

Jag vågar påstå att med en borgerlig regering under hela 1970-talet skulle vi i dag inte ha haft ett omfattande och fint utvecklingssamarbete med Vietnam. Den socialdemokratiska Vietnampolitiken var framgångsrik, och när den blev allmänt accepterad hoppade också de borgerliga upp på triumfvagnen och anslöt sig. Men i utrikespolitiken är det ju initiativen som betyder något – att man vågar ta ställning i svåra lägen. Att man hänger med som en tross på släp, att man ansluter sig till något som inte längre är kontroversiellt kostar inte så mycket, men det är inte heller värt så mycket.

Så har det gått med stora delar av de borgerligas politik. Hur många är det som i dag kommer ihåg att nuvarande folkpartiledaren var positiv till svenskt medlemskap både i NATO och i EEC? Hur många är det som kommer ihåg att starka krafter på den borgerliga kanten ville att Sverige via EEC skulle engagera sig i utrikespolitiskt samarbete med NATO-stater?

Det som i en ögonblicksbild just nu kan se ut som små skillnader mellan partierna kan i ett längre perspektiv bli stora klyftor. Därför är IDB-frågan viktig.

Ett sätt att närma sig den frågan är att säga som Staffan Burenstam Linder: Är vi med i *en* bank, så kan vi också vara med i *en annan*. Mot det finns en annan väg att ta upp problemet. Det är att man frågar: Hur fungerar det här i ett längre perspektiv? Är det verkligen nödvändigt att också vi är med och ger miljoner i räntesubventioner åt militärdiktaturerna i Latinamerika?

Kravet på internationell solidaritet gäller alla våra relationer till omvärlden. Vi kan inte göra undantag för handeln, jordbruket, arbetsmarknaden, utbildningen, miljön eller de hundratusentals utlandskontakter som vi har på andra områden. Biståndet får aldrig bli en ursäkt för att vi på andra områden skadar de förtryckta folkens intressen.

Nu är det naturligtvis en jätteuppgift att få hela det svenska samhället genomsyrat av solidaritet med de fattiga och förtryckta folken. Men desto viktigare är det då att vi inte avfärdar problemen med fraser som att affärer och politik inte hör ihop. Tvärtom måste vi i vårt eget land tränga tillbaka de ofta cyniska värderingar som föds och närs av det privata

vinstintresset till förmån för värderingar som växer fram ur de svenska folkkrörelserna. Vi måste få ekonomisk demokrati, och de många anställda måste få ett avgörande inflytande i arbetslivet.

Herr Granstedt var förut motståndare till IDB. Nu har han uppenbarligen inte ett ord av kritik att komma med. Man kan fråga sig vad den här omsvängningen beror på. Har det hänt någonting efter centerstämman i juni förra året eller sedan Karin Söder i höstas sade att något medlemskap i IDB skulle det inte bli?

I TV-Aktuellt den 10 mars påstod statsminister Fälldin att mycket hade ändrat sig. Enligt herr Fälldin hade det blivit klart att svenska företag inte längre får tävla om IDB-finansierade projekt – men det fick Sverige klart för sig redan 1975, långt före centerstämman. Enligt herr Fälldin skulle också utlåningsreglerna ha ändrats. Det är en förbryllande uppgift för dem som har följt bankens utlåningspolitik mera i detalj. Det finns inga belägg för att utlåningen nu är mer socialt inriktad än tidigare.

I dagens debatt har utrikesministern hävdats att det finns tre ting som ändrat situationen. Det första är att USA fått en ny president. Men på vilket sätt ändrar det strukturen? Militärens makt i Latinamerika visar ingen tendens att avta. Än har ingenting ändrats, utan det är bara en lös förhoppning. Det rimliga måste väl ändå vara att man väntar tills man har något konkret att ta fasta på.

Det andra är att en del mindre diktatorländer har hört av sig och visat intresse. Det tredje är att de flesta västeuropeiska länderna ställt upp i IDB. Men redan på centerstämman i juni visste man ju att tolv västeuropeiska stater skulle ansluta sig. Att sedan Frankrike och Finland kommit till kan väl ändå inte vara så avgörande. Det borde kunna uppvägas av att Norge inte verkar så intresserat. Sedan centerstämman har det inte hänt något konkret när det gäller IDB. Däremot har vi i Sverige fått en borgerlig regering med moderater och folkpartister. Och så dagtignade centern åter i en viktig fråga!

I detta anförande instämde herr Sörenson (s).

Herr GRANSTEDT (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill börja med att instämma i vad herr Jan Bergqvist i Göteborg sade om vikten av att man när det gäller den internationella solidariteten inte gör en mängd undantag. Och det är alldeles klart – jag håller med om det – att även när det gäller handelspolitiken måste vi vara beredda att göra uppoffringar i den internationella solidaritetens namn, t. ex. vid Nord-syd-dialogen i Paris, där Sverige handlar mycket aktivt. Självfallet måste man också bedöma frågan om IDB i ljuset av denna insikt. Det är väl värt att notera i detta sammanhang att den socialdemokratiska regeringen aldrig under 40 år handelspolitiskt gjorde några uppoffringar för den internationella solidariteten, men det är inget skäl för att vi inte skulle göra det i en framtid.

Men självfallet måste man när man bedömer IDB, och alla andra liknande frågor som kommer att dyka upp, göra det utifrån de praktiska resultaten av de eftergifter man gör. Jag vill inte på något sätt föregripa riksdagens behandling av IDB, men jag tycker det är väldigt viktigt när vi diskuterar IDB att vi inte bara ser till bankens symbolvärde här hemma utan också ställer oss frågan vilka praktiska resultat vi når för de fattiga folken genom att stå utanför IDB. Jag tror att det i framtiden kommer att ställas stora krav på oss att göra handelspolitiska försakelser i den internationella solidaritetens namn. Just därför är det också viktigt att vi ser till att de handelspolitiska försakelserna är av den arten att de inte bara är symboler utan också verkligen innebär förbättringar för de människor som vi vill hjälpa.

Sedan ägnade sig herr Bergqvist åt att försöka redovisa de stora skillnaderna i svensk utrikespolitik. Därmed skilde sig herr Bergqvist kraftigt från generationer av socialdemokratiska utrikesministrar som i utrikesdebatt efter utrikesdebatt, år efter år, för att inte säga årtionde efter årtionde, från riksdagens talarstol har slagit fast den stora samstämmighet som råder i vårt land om utrikespolitikens huvuddrag. Även i dag kunde inte bara vår nuvarande utrikesminister utan också vår förutvarande utrikesminister slå fast detsamma. Den här samstämmigheten är en väldigt stor styrka för Sverige, en väldigt stor tillgång både när det gäller att hävda Sveriges intressen och när det gäller Sveriges möjligheter att göra sig gällande i den internationella debatten. Det är därför jag har sagt att de som försöker måla upp splittring när det gäller utrikespolitiken, de försämrar Sveriges möjligheter.

Herr JAN BERGQVIST i Göteborg (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Granstedt påstod att Sverige inte hade gjort några handelspolitiska uppoffringar under den socialdemokratiska regeringens tid. Vilka meriter måste man ha för att bli sakkunnig i utrikesdepartementet numera? Känner herr Granstedt inte till de beslut om sanktioner och tullförändringar som fattades under den socialdemokratiska regeringens tid för att tillgodose u-ländernas intressen?

Annars får man säga att herr Granstedt talade som en riktig statsman och klargjorde att här gäller det att inte föregripa riksdagens beslut, att inte bara se till symbolvärdet osv. Och han frågade: Vilken praktisk nytta gör vi om vi står utanför IDB? Ja, den frågan behandlades ju på centerstämman i juni månad. Då protesterade inte herr Granstedt mot det beslut som togs och där man konstaterade att det inte alls var särskilt lämpligt att Sverige anslöt sig till IDB. Man satte upp en förutsättning och sade att om det skulle visa sig att den interamerikanska banken förändras i riktning mot vad som gäller för bl. a. den afrikanska – med bl. a. inriktning på de fattigaste länderna – kunde man överväga en samverkan med banken. Min fråga till herr Granstedt lyder: På vilket sätt har den interamerikanska banken förändrats i den riktningen? Det skulle vara utomordentligt intressant att få ett besked om den saken.

Sedan detta med samstämmigheten. Tar man vissa ögonblick och tittar på vad det är som skiljer partierna åt i de ögonblicken, kan det många gånger tyckas att vi i de stora huvuddragen är överens. Men ser man till utvecklingstendenser och bedömer situationen på lång sikt, finner man att det i själva verket finns vitt skilda linjer i svensk utrikespolitik.

Det fanns ju starka krafter på den borgerliga kanten som ville att Sverige skulle gå med som full medlem i EEC. Herr Granstedt kan naturligtvis säga: Det gällde inte centern – vi sade hela tiden ett absolut nej till medlemskap i EEC. Det är riktigt, men vad hade en borgerlig regering sagt? Herr Granstedt kan möjligen säga att centern aldrig hade dagtingat med neutraliteten. Det kanske också är riktigt, men kan vi vara säkra på att ni i regeringsförhandlingar med moderater och folkpartister hade nått ända fram?

Herr GRANSTEDT (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag tycker att herr Jan Bergqvist i Göteborg gör det lätt för sig när han tar upp olika frågor i det förflutna och försöker bedöma vad en icke socialistisk regering skulle ha kommit till för resultat vid sina överväganden. Det är inte särskilt meningsfullt att föra den debatten eftersom man verkligen hamnar uppe i hypotesernas lätta rymder.

Vad man måste utgå ifrån när man skall bedöma regeringens utrikespolitik är självfallet vad regeringen faktiskt gör och vad regeringen faktiskt säger. Försök att angripa den här regeringen för någonting som den skulle kunna tänkas ha gjort om den hade suttit för tio år sedan kan inte vittna om något annat än att man hittar mycket få angreppspunkter i den regeringsdeklaration som är ämnet för dagens debatt. Det är i och för sig tacknämligt, men det vore bättre att redovisa denna samstämmighet, som åtminstone jag ser som en tillgång, än att försöka konstruera motsättningar som tydligen inte finns.

Frågan om IDB kommer vi att få anledning att diskutera ganska ingående här i riksdagen litet längre fram i vår. Då har vi också fått utskottets belysning av den utveckling man kan förutse inom IDB. Jag tycker ändå att det finns anledning att redan nu konstatera att när regeringen lagt ett förslag till riksdagen om att Sverige skall gå med i IDB, så gör den det i ett läge där det finns ett väsentligt hopp om att IDB kommer att utvecklas i positiv riktning. När den socialdemokratiska regeringen på sin tid förberedde det svenska medlemskapet i IDB fanns det ingen som helst anledning att tro annat än att den gamla Kissinger-Fordpolitiken skulle fortsätta och också sätta sin prägel på IDB och på USA:s inflytande i Latinamerika. Det är alltså en väsentlig skillnad på förutsättningarna i dag och för ett halvår sedan.

Herr JAN BERGQVIST i Göteborg (s) kort genmäle:

Herr talman! Den väsentliga skillnaden mellan läget i dag och för ett halvår sedan är alltså enligt herr Granstedt att USA har en ny person som president. Men vad ändrar det i strukturen? Militärens makt i La-

tinamerika visar ingen tendens att avta. Det var det budskap som David Wirmark i folkpartiet hade i sitt inlägg – även om han drog speciella slutsatser.

Herr Granstedt hänger sig bara åt lösa förhoppningar när han återoppar presidentskiftet i USA. Med det argumentet kan man inte komma från beslutet på centerstämman. Där sades nämligen att vi inte skall vara med i IDB, men centern kan tänka sig att överväga medlemskap om det kan konstateras att det sker förändringar i inriktningen av verksamheten. Några sådana förändringar har inte konstaterats. Om man hoppas att det skall bli en ändring bör det rimliga vara att man ställer som villkor att vi kan gå med under förutsättning att vissa utsagda förändringar sker – i stället för att man bara springer med utan att ställa några som helst villkor.

Jag tycker att det är rätt fantastiskt att en f. d. medlem i Centerns ungdomsförbund kan ställa frågan på detta sätt: Vilken praktisk nytta gör vi om vi stannar utanför IDB? Vet inte herr Granstedt att medlemskap i IDB innebär att vi ger direkta räntesubventioner till militärdiktatorerna i Latinamerika – miljoner varje år?

När det sedan gäller hur de förtryckta människorna i Latinamerika ser på detta vill jag bara referera vad företrädare för den chilenska folkfronten, Unidad Popular, sade när de i förra veckan höll en tredagarskonferens i Stockholm: "IDB – den internationella utvecklingsbanken – har sedan juntans maktövertagande i Chile 1973 varit imperialismens främsta instrument för stöd till den fascistiska regimen. Därför var det fel av Sverige att söka medlemskap i IDB." – Vi skall lyssna till representanter för de förtryckta folken i Latinamerika, herr Granstedt.

Slutligen vill jag beröra skiljelinjerna i utrikespolitiken. Eftersom utrikespolitiken är långsiktig tror jag att man måste ge sig in och bedöma litet längre perioder. I annat fall är det risk för att man inte ser hur stora skillnaderna är.

Herr talmannen anmälde att herr Granstedt anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Jag skall be att få berätta om familjen Brailovsky. Den består av Irina och Viktor och en son som är 15 år och en dotter som är 3 år. De bor i Moskva. Familjen Brailovsky är judar. Det är något som de aldrig tillåts att glömma. Det står nämligen i det pass som de alltid måste visa upp när de har kontakt med de sovjetiska myndigheterna. Det är judestjärnan i sovjetkommunistisk version. De tillåts alltså inte glömma att de är judar, men de får inte heller vara judar. De tillåts inte utöva sin kultur och sin religion. De upplever diskriminering när det gäller att få arbete, när det gäller att få utbildning för sina barn.

Av detta har Irina och Viktor dragit slutsatsen att de vill lämna Sovjetunionen. De har sökt utresevisum. Det gjorde de för fyra år sedan. Men de-

ras ansökan avlogs. Samtidigt blev de av med sina jobb. På Irinas arbetsplats ordnades en omröstning om huruvida en person som hade visat att hon ville lämna landet skulle kunna få ha kvar ett arbete som lärare vid Moskvauniversitet. Arbetskamraterna röstade, och hon miste sitt jobb. De har svårt att få nya arbeten; det enda de kan försörja sig på är att ge privatlektioner i matematik.

Eftersom de har blivit av med sina jobb kan de också bli åtalade enligt lagen om parasitism – man är nämligen skyldig att ha ett fast arbete. Deras telefon är avstängd sedan ganska lång tid tillbaka, och posten kommer fram mycket oregelbundet.

Så småningom blev det en liten ljusning i deras tillvaro – Viktor Brailovskys chef fick utresevisum. Och eftersom man inte gärna kunde hävda att Viktor skulle sitta inne med större hemligheter än hans chef hade gjort kunde man inte heller vägra honom utresevisum. Men hans hustru fick fortfarande nej. Där hänvisade man till säkerhetsskäl, som man ofta gör, trots att man inte kunde styrka att hon skulle ha tagit del av några hemliga papper eller ha varit med vid några möten där man hade talat om hemliga ting. Sådana möten protokollförs mycket noga i Sovjetunionen, och det protokollförs också vilka som får ta del av hemliga handlingar. Det mesta hon hade sysslat med var uppsatser som har publicerats. Dessutom har hon vid det här laget varit borta från sitt arbete i fyra år. Ändå har hon helt nyligen fått nej på en förnyad ansökan.

Deras son fick också bekymmer. När man fick reda på i skolan att hans föräldrar hade ansökt om utresevisum, försökte man få honom att vända sig mot sina föräldrar. När han inte ville göra det blev han utsatt för så mycket trakasserier att han till slut inte kunde vara kvar i den skolan.

Det är klart att Viktor Brailovsky inte vill resa ut ur landet när hans hustru inte får göra det. Nu börjar emellertid sonen närma sig den ålder då han skall göra militärtjänst. Och man vet att om en yngling i familjen har gjort militärtjänst får ingen familjemedlem utresevisum på ungefär 15 år, för då har man verkligen fått kontakt med militära hemligheter. Därför övervägde han om han ändå skulle ta sonen med sig och resa till Israel och hoppas att hustrun och dottern skulle få komma efter. Men nu sade myndigheterna plötsligt nej – de tog tillbaka det tillstånd som de hade givit tidigare. Och de hänvisade då till Helsingforsdeklarationen som säger att man inte skall splittra familjer. Det var kanske inte riktigt så som den deklarationen var tänkt.

Viktor och Irina har också varit engagerade i att förbereda ett judiskt kulturseminarium som skulle ha hållits strax före jul i Moskva. Det var ingen politisk manifestation utan ett rent kulturengagemang. Man hade i god tid försäkrat sig om myndigheternas tillstånd. Dagen innan seminariet skulle hållas arresterades hela den kommitté på 13 personer som hade förberett det. På förmiddagen samma dag greps 30 deltagare. Återigen fick man ett bevis för hur den mäktiga Sovjetstaten leker katt och råtta med människor. Man ger tillstånd till den ene maken och säger nej till den andre

att få resa ur landet. Man tar tillbaka det tillstånd man tidigare har givit. Man ger tillstånd till ett kulturellt arrangemang. Ett sådant borde självklart få genomföras, i synnerhet efter Helsingforsavtalet. Men natten innan det skall hållas slår man till och förhindrar genomförandet.

De senaste dagarna har man kunnat märka hur en ny antisemitisk kampanj har satt i gång i Moskva. Det är så mycket mera allvarligt som vi vet att medierna, de stora tidningarna och TV, som det här har varit fråga om, är styrda av myndigheterna. Det tyder alltså på att judarna i Sovjet har en ännu frostigare tid framför sig.

När jag har nämnt dessa saker om familjen Brailovsky, så är det inte för att dessa människor är särskilt märkvärdiga. De är naturligtvis beundransvärda i sitt lugn och mod. Men tyvärr är deras fall inte alls ovanligt, utan många tusen människor i Sovjet är i samma situation.

Jag har berättat det här bara för att påminna om att Helsingforsavtalet handlar om människor, inte bara om principer. Behandlingen av Irina och Viktor Brailovsky är ett av många bevis för att Sovjet inte följer Helsingforsavtalet.

När Sverige hävdar de mänskliga rättigheterna vid granskningen av Helsingforsavtalets efterlevnad, vilket jag utgår från att vi kommer att göra, då är det inte bara fråga om något principrytteri, inte bara fråga om att vi talar för några formella friheter. Det gäller om människor som Viktor och Irina och tusentals andra, bl. a. judar, skall få leva som de vill, få utöva sin religion och kultur, få rätt att behålla sina jobb och om de skall få vara trygga mot trakasserier från myndigheterna. Det gäller tryggheten mot att hemliga polisen hälsar på i deras bostad när som helst på dygnet och om de skall få lämna ett land där de behandlas som andra klassens människor. Det gäller om de judar som så vill skall få resa till den plats på jorden där judarna är i majoritet och där man vill ta emot dem. Där kan de känna den trygghet mot förföljelse som är självklar för oss svenskar, men som dessa judar inte känner i det land där de nu bor.

Herr ÅBERG (fp):

Herr talman! Under århundraden betraktades haven som ett hela mänsklighetens gemensamma arv. Haven erbjöd alltså gemensamma internationella användningsmöjligheter över hela resursfältet. På den tiden hade det svenska yrkesfisket inte samma internationella koppling som det har i dag. De senaste årens skeenden på det internationella marina området har på ett nästan bryskt sätt placerat svenskt fiske i internationellt sammanhang. Det är därför som jag i denna debatt önskar säga något om vikten av de åtgärder som har vidtagits eller som är på gång för att säkra ett fortsatt svenskt yrkesfiske.

För ett par dagar sedan lade regeringen på riksdagens bord propositionen 118, som är ett lagförslag vilket skall göra det möjligt för regeringen att flytta ut Sveriges fiskegräns längs alla kuster, från nuvarande 12 sjömil ut till mittlinjen i förhållande till främmande stat. Det skall ankomma på regeringen att avgöra när en sådan utflyttning skall äga rum liksom

vilka områden som skall omfattas av utflyttningen. Propositionens bakgrund och syfte är att svenskt fiske skall tillförsäkras en möjlighet att kunna fortsätta och överleva i det nya internationella läget.

I och för sig är det beklagligt att Sverige har hamnat i en sådan situation att riksdagen måste fatta beslut om utflyttningsrätt. Men den bakomliggande bistra verkligheten ger tyvärr ingen annan möjlighet.

Förenta nationernas tredje havsrättskonferens, som nu har pågått under fem sessioner och som skall fortsätta med den sjätte sessionen i New York i maj i år, syftade ju till att reglera förhållandena på en mängd områden då det gäller havet, bl. a. dess resurser och deras utnyttjande. Under den fjärde sessionen framlades en hel del mera konkreta förslag, som ordföranden, ambassadör Amerasinghe från Sri Lanka, hoppades att konferensen skulle kunna komma till enighet om. Tyvärr visade det sig dock att enighet inte kunde uppnås. Det är bara att med beklagande konstatera hur kapitalt FN har misslyckats med att komma fram till en gemensam ordning, åtminstone då det gäller utnyttjandet av haven för fiske.

De stora linjerna har visserligen klarnat i deklARATIONERNA från de ca 150 deltagande nationerna. Att territorialhaven skulle fastställas till 12 nautiska mil och fiskegränserna eller de ekonomiska zonerna till 200 nautiska mil hade en majoritet förklarat sig villig att acceptera. Men en mängd detaljfrågor återstod att lösa, bland dem frågan om kuststaternas skyldigheter gentemot stater som bedrivit fiske under generationer inom de områden som skulle komma att tillfalla kuststaterna efter kommande utflyttning av fiskegränserna.

Tidigare hade många stater på skilda håll i världen efter hand unilateralt flyttat ut sina gränser utan att invänta besked från FN-konferensen. I vår del av världen var ju den isländska utflyttningen den mest uppmärksammade. Några andra mycket betydande kuststater förklarade att man visserligen ämnade flytta ut men att man först ville ha ett internationellt godkännande för en sådan åtgärd. I slutet av den fjärde sessionen förklarade ambassadör Amerasinghe att överenskommelser inom FN:s ram var nödvändiga om inte FN:s prestige skulle få ett grundskott.

Tyvärr visade det sig emellertid att inte heller den femte sessionen sommaren 1976 ledde till resultat. Då tappade ytterligare några stater tålamodet. Nästan på en gång förklarades från i sammanhanget så viktiga stater som USA, Kanada, EG-länderna och Norge att utflyttningar av ekonomiska zoner var förestående. Utflyttningarna har ju också skett i början av detta år. Dessa utflyttningar är en oreparabel prestigeförlust för FN.

I samband med detta skeende försvann de tidigare självklara rättigheterna för de svenska fiskarena att fortsätta att utöva sitt yrke på Nordsjön. Fiskets organisationer hade redan under hösten förra året observerat vad som var på gång internationellt och begärde hos dåvarande regeringen att Sverige skulle vidta mått och steg för att de fiskevatten som gränsar till svensk kust skulle bli svensk fiskezon. Några 200 sjömil kunde det

av geografiska skäl inte bli tal om någonstans för Sveriges del. Därför blev mittlinjen i Östersjön mest intressant. Beträffande Skagerack och Kattegatt finns vissa överenskommelser med våra nordiska grannar, men även där måste linjerna justeras i det nya läget.

ViC regeringsskiftet gjorde fiskets organisationer sig påminda till den nya regeringen, och resultatet är den proposition som jag nämnde inledningsvis.

I fråga om det viktiga Nordsjöfisket har regeringen förhandlat fram avtal med de berörda kuststaterna: Norge resp. EG-länderna. Dessa förhandlingar har ju förts i en förtrolig anda, och även om avtalstidens längd från fiskarens synpunkt måste anses vara i kortaste laget, vill man dock hoppas att grunden härmed skall vara lagd för svenska fiskare att också i fortsättningen få bedriva sitt yrke på de fiskefält som har varit deras naturliga verksamhetsområde sedan generationer tillbaka.

Beträffande Östersjön är situationen något annorlunda. Där har Sverige ett relativt stort vattenområde, som enligt det nya internationella tänkesättet är att betrakta som svenskt blivande fiskevatten. Av notiser i svensk press har framgått att Sovjetunionen tycker att en sådan utflyttning är onödig och att fiskesituationen i Östersjön i stället bör lösas genom internationella beslut om kvoteringsringar. Uttalandet är något förbryllande, eftersom Sovjet nyligen antagit en fullmaktslag av ungefär samma innebörd som den vilken föreslås i svenska regeringens proposition nr 118.

För svenska fiskare har det blivit helt klart att inte enbart konventionsbeslut och kvoteringsbestämmelser kan lösa Östersjöproblemen. De fångstkvoter som erbjöds Sverige vid de senaste förhandlingarna inom Gdansk-konventionens ram visade ju tydligt att övriga stater inte ville ta hänsyn till vare sig det förhållandet att Sverige mer än någon annan stat inriktat sitt fiske på konsumtionsfisk eller att Sverige kan komma att förfoga över ett stort och viktigt vattenområde, då det nya tänkesättet beträffande fiskegränser fått slå igenom överallt.

Här måste klart sägas ifrån att beslut om kvoteringsringar inte kan ersätta gränsutflyttningar i nuvarande läge. Hade allt varit vid det gamla och unilaterala utflyttningar inte skett någonstans, då hade situationen varit en annan. Men det är bara att konstatera att den tiden är förbi.

Kvoteringsdiskussionerna måste dock fortsätta, alla gränsutflyttningar till trots. Inom Nordsjöområdet fortsätter NEAFC – Nordostatlantiska fiskekommissionen – sitt arbete som ett rådgivande organ till de nya fiskevattensägarna, Norge och EG-staterna, samt övriga som fortfarande tillhör konventionen. Om varje land runt Nordsjön enbart skulle ta hänsyn till sitt eget lands fiskare vid fastställande av kvoter för utfiskningshotade fiskslag, skulle följden bli en accelererande utfiskning. Fiskstimmen är ju inte stationära. De bryr sig inte om var fiskegränserna dragits utan rör sig över dessa. Därför måste ett samarbete ske mellan nationerna över fiskegränserna, för allas bästa.

Vad som här har sagts om Nordsjön gäller i minst lika hög grad be-

Onsdagen den
30 mars 1977

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

*Om svenska
åtgärder mot
kränkning av fri-
och rättigheter i
Polen*

träffande Östersjön. Det finns ganska klara biologiska indikationer på hur stort uttaget ur detta innanhav kan få bli varje år av de olika fiskelagren. Det skulle naturligtvis vara alldeles felaktigt, om något land gick in för att bestämma sitt eget fiske så, att hela bestånden äventyrades. Samarbete över fiskegränserna är en tvingande nödvändighet. Därför kan man inte tala om kvoter i *stället* för fiskegränser. Det måste bli ett både- och i samverkan.

Låt mig få sluta med att uttala den förhoppningen att regeringen sedan propositionen antagits av riksdagen inte dröjer med att företa utflyttningen. Det är en tvingande nödvändighet att denna kommer så snart som möjligt. Då länder som Storbritannien, Frankrike och övriga EG-stater samt Norge, liksom USA och Canada, redan i förväg stakat ut vägen, finns det ingen anledning för Sverige att tveka. De förhandlingar som är på gång beträffande Östersjön måste forceras. Skulle svårigheter uppstå får dessa inte bli orsak till ett uppskjutande av gränsutflyttningen. Det finns ingenting som pekar på att alla förhandlingar måste vara slutförda. Det bör kunna gå att under mellantiden göra de utflyttningar som är minst kontroversiella, medan man förhandlar om de svåraste avsnitten.

Fru utrikesministern SÖDER, som meddelat att hon i samband med denna debatt ämnade besvara herr *Gahrtons* (fp) den 17 februari anmälda interpellation, 1976/77:102, om svenska åtgärder mot kränkning av fri- och rättigheter i Polen, erhöll ordet och anförde:

Herr talman! Herr Gahrton har i en interpellation ställt följande fråga:

Har utrikesministern för avsikt att i någon form, inom ramen för det svensk-polska ekonomiska samarbetet, inför polska myndigheter påtala svensk oro inför de kränkningar av fri- och rättigheter som otvivelaktigt pågår i Polen?

I mitt inledningsanförande i dagens utrikesdebatt har jag utförligt redovisat regeringens syn på den viktiga del av svensk utrikespolitik som värnet av de mänskliga rättigheterna utgör. Liksom vid flera tidigare tillfällen underströk jag sambandet mellan avspänningen och respekten för de mänskliga rättigheterna. I våra kontakter med en rad regeringar i både Öst- och Västeuropa inför det förestående mötet i Belgrad om uppföljningen av Helsingforsdokumentet har vi konsekvent betonat detta samband. Vi har offentligt reagerat mot kränkningar av de mänskliga rättigheterna i Östeuropa och uttryckt vår oro för att dessa skall försvåra ett framgångsrikt genomförande av Belgradmötet.

I interpellationen betecknas de svensk-polska förbindelserna som både goda och intima. Jag instämmer gärna i denna karakteristik. Regeringen sätter stort värde på den positiva utvecklingen av de svensk-polska förbindelserna och de täta kontakterna med polska myndigheter på olika nivåer. Detta ger oss goda tillfällen att löpande framlägga svenska synpunkter på olika frågor, däribland också den syn på de mänskliga rättigheterna som jag här tidigare i dag har redovisat. Vi kommer även fortsättningsvis att hävda denna i våra kontakter med polska vederbö-

rande. Någon oklarhet kan inte råda vare sig i Polen eller annorstädes, om den vikt vi i Sverige tillmäter ett noggrant uppfyllande av Helsingforsdokumentets samtliga åtaganden.

Herr GAHRTON (fp):

Herr talman! Jag tackar för svaret.

Samarbetet mellan Sverige och vårt södra grannland Polen har på senare år ökat betydligt i omfattning och kvalitet. I en kommuniké i samband med ett besök av fru Söders företrädare, dåvarande utrikesminister Andersson, i Polen i början av juni 1976 bekräftade båda parter ånyo "sin avsikt att ytterligare stärka förbindelserna och samarbetet mellan de båda länderna".

Som jag har framhållit i min interpellation betraktar jag denna utveckling över lag som positiv. Men jag menar också att det allt intimare och tätare grannsamarbetet ger Sverige särskild anledning att bevaka den inre utvecklingen i Polen vad gäller mänskliga fri- och rättigheter.

I det avseendet finns det anledning till oro, som jag utförligt har visat i min interpellation. I dagarna har vi också fått veta att en ny organisation till försvar för mänskliga fri- och rättigheter har bildats i Polen. I dagens nummer av Dagens Nyheter framträder flera polska oppositionspolitiker med allvarlig kritik mot situationen i hemlandet. Det är en viktig påminnelse om att ingen grundläggande förbättring har inträffat bara för att Polenoroligheter inte just nu är rubrikstoff på samma sätt som i somras och höstas.

Mot den bakgrunden saknar jag klarspråk i fru Söders svar. Hon betonar det i och för sig självklara, att Sverige offentligt har reagerat mot kränkningar av de mänskliga rättigheterna i Östeuropa. Hon säger också att den svenska regeringen har goda tillfällen att löpande framlägga svenska synpunkter, bl. a. när det gäller mänskliga rättigheter, till polska myndigheter inom ramen för det kontinuerliga samarbetet. Och hon hävdar att oklarhet inte kan råda vare sig i Polen eller någon annanstans om Sveriges inställning.

Tyvärr tror jag ändå inte att det polska folket på tillnärmelsevis samma otvetydiga sätt som t. ex. människorna i Tjeckoslovakien har fått klart för sig Sveriges kritiska inställning till de inträffade arresteringarna och övergreppen.

I regeringsdeklarationen – som lästes upp av fru Söder tidigare här i dag och som fru Söder nu hänvisar till i sitt svar – heter det med anledning av förberedelser för uppföljningen av den europeiska säkerhetskonferensen i sommar bl. a. att vi hävdar "från svensk sida att Belgradmötet inte bör utvecklas till ett forum där anklagelser och beskyllningar korsar varandra". Jag instämmer naturligtvis i och för sig i denna förhoppning. Men samtidigt känner jag viss oro för att en sådan inställning skall kunna tolkas som stöd för en mera lågmäld reaktion inför frihetsförtryck och övergrepp i Europa än som i andra sammanhang på ett glädjande sätt kommit till uttryck i regeringens hållning, t. ex. i pro-

Nr 100

Onsdagen den
30 mars 1977

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

*Om svenska
åtgärder mot
kränkning av fri-
och rättigheter i
Polen*

Onsdagen den
30 mars 1977

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

*Om svenska
åtgärder mot
kränkning av fri-
och rättigheter i
Polen*

testen mot förtrycket i södra Afrika.

Mot den bakgrunden vill jag fråga fru Söder: Är fru Söder beredd att öppet och klart uttala Sveriges protest mot de övergrepp mot fri- och rättigheter som skett och sker i Polen?

Jag skall med två exempel som direkt berör de svensk-polska förbindelserna visa att situationen verkligen kräver kraftfullt svenskt agerande:

För det första: Jag blev strax efter det att jag ställt interpellationen uppringd av en svensk medborgare. Han berättade att han är av polsk-judisk börd, att han förbjudits inresa i Polen av de polska myndigheterna och att han var övertygad om att enda orsaken var hans etniska bakgrund. Jag har senare hört liknande berättelser från flera personer med samma bakgrund.

Jag vill därför fråga fru Söder: Är fru Söder beredd att med kraft protestera mot polska myndigheters rent rasistiska diskriminering av svenska medborgare?

För det andra: Som jag nämner i min interpellation har två svenska journalister blivit utvisade ur Polen sedan de bevakat oroligheterna i fjol. De polska myndigheternas beteende måste stå i bjärt kontrast mot Helsingforsöverenskommelsens avsnitt om förbättrade arbetsvillkor för journalister, där det bl. a. stadgas att "den legitima utövningen av deras yrkesverksamhet icke kommer att medföra att journalister riskerar utvisning eller att straffas på annat sätt".

Jag vill mot denna bakgrund fråga fru Söder: Har fru Söder protesterat hos de polska myndigheterna mot behandlingen av de två svenska journalisterna? Har det i så fall lett till något resultat, så att svenska journalister i dag kan räkna med att kunna arbeta i Polen i enlighet med Helsingfordokumentets regler?

Fru utrikesministern SÖDER:

Herr talman! Först vill jag säga till herr Gahrton att han är värd en komplimang för den sakkunniga översikt över de svensk-polska kulturförbindelserna som han redovisat i sin interpellation.

Jag vill vidare än en gång understryka att vi reagerar, dock icke alltid på samma sätt, mot övergrepp beträffande de mänskliga rättigheterna, var de än förekommer. Som jag har sagt tidigare i dag gäller det att från fall till fall bedöma hur man bäst når den effekt som man vill åstadkomma med sina göranden och låtanden. Man måste i första hand tänka på de människor som man försöker hjälpa, och inte bara protestera högljutt för att få en bred opinions uppmärksamhet. Det innebär ofta en svår balansgång, men jag försäkrar att vi aldrig ett ögonblick i vårt arbete glömmer bort att det är de förtryckta människornas bästa vi skall ha för ögonen.

När det gäller den situation i Polen som herr Gahrton åberopar baserar sig denna på händelser som inträffade förra sommaren, således under den förra regeringens tid, och jag utgår ifrån att den förra regeringen

på samma sätt som den nuvarande reagerade mot dessa övergrepp. Man har i Polen till viss del insett att man betedde sig felaktigt vid det tillfället, och man har tagit intryck av den kritik som framförts och försökt att gå den till mötes – även om man inte alls har gjort det i den utsträckning som vi skulle önska och som vi anser vara förenligt med Helsingforsdokumentet. Det gäller också behandlingen av de journalister som har varit i Polen och då blivit utsatta för en behandling som heller inte var förenlig med Helsingforsdokumentet.

Under hand och på olika sätt framför vi kritik till berörda myndigheter när man bryter emot de regler, eller snarare åtaganden, som Helsingforsdokumentet förordar. Vid de kontakter vi har framför vi detta till myndigheterna. Det rör sig här om nära kontakter, och dem utnyttjar vi, som sagt, för sådana påpekanden.

När det gäller Belgradmötet vill jag understryka det som står i den deklaration regeringen lämnat i dag om att verksamheten inte får framstå som någon sorts domstol. Vi menar att vi i så fall kan gå miste om den effekt vi vill ha av detta arbete, nämligen att verkligen kunna hjälpa de förtryckta människorna i de länder det är fråga om. Det gäller att hitta en balanspunkt, där man kan nå ett effektivt resultat.

Vad vi alltså vill undvika är att göra Belgradmötet till något slags tribunal. Vi vill dock inte på något sätt underlåta att ta upp de fall där de mänskliga rättigheterna har kränkts.

Herr GAHRTON (fp):

Herr talman! Jag instämmer i fru Söders bedömning att man självklart inte skall reagera på samma sätt emot allt frihetsinskränkande förtryck. I några sällsynta undantagsfall bör man försöka att radikalt bojkotta vissa länder, men för det mesta bör man snarare göra det omvända.

När det gäller Polen är just de intima förbindelser som vi har med det landet och som vi bör vidareutveckla en viktig förutsättning för att vi kan reagera med effekt på ett helt annat sätt. Det kan väl sägas att det troligen är större möjligheter att få effekt i Polen än i de flesta andra öststater, något som ju antyds av de polska oppositionspolitiker, som i dag uttalar sig i Dagens Nyheter eller som kommit till tals på annat sätt.

Jag vet inte om man vågar gå så långt som att säga, att den polska regimen har insett att den betett sig felaktigt. Det är kanske att "övertolka" de skeenden som förekommit i Polen, men det är nog riktigt att Polen är ett något mindre totalitärt land än de andra öststaterna. Just därför kan man också ha visst hopp om att svensk kritik skall ge resultat. Jag hoppas att vi är överens om att också polskt förtryck skall kritiseras och att våra goda förbindelser med Polen inte är ett skäl emot detta utan snarare ett skäl för att vi med skärpa ger uttryck för vår kritik.

När det gäller de svenska journalisterna är det utmärkt att vi nu har fått en klar deklaration från fru Söder att den behandling som en journalist

Nr 100

Onsdagen den
30 mars 1977

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

*Om svenska
åtgärder mot
kränkning av fri-
och rättigheter i
Polen*

Onsdagen den
30 mars 1977

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

*Om svenska
åtgärder mot
kränkning av fri-
och rättigheter i
Polen*

från Expressen och en från Sveriges Radio blev utsatta för i Polen i samband med att de skrev om oroligheterna där icke är förenlig med Helsingfordokumentet. Jag hoppas verkligen att det går fram och hem till de polska myndigheterna – och gärna också till andra länders myndigheter – så att de får fullständigt klart för sig att vi kräver, att svenska journalister skall få arbeta fritt i främmande länder. I den mån de inte tillåts göra det, får det aldrig förekomma att svenska myndigheter kröker ryggen för andra länders myndigheter. Vi måste stå starka bakom våra journalister, om de behandlas på ett sätt som strider mot överenskommelser som de olika länderna gemensamt har undertecknat.

Jag vill ändå fråga fru Söder, om hon bedömer att situationen i dag är sådan, att svenska journalister kan arbeta i Polen i enlighet med vad som föreskrivs i Helsingfordokumentet. Jag har fått vissa rapporter som säger att någon journalist skulle kunna återvända till Polen, men på vilka villkor är något oklart. Jag tror att det skulle vara bra för den svenska journalistkåren att få ett otvetydigt svar – om det nu är möjligt att ge – på frågan om man nu kan räkna med att förbindelserna och kontakterna är sådana att journalisterna kan få arbeta i enlighet med Helsingfordokumentets anda och stadga.

På den tredje frågan fick jag tyvärr inget svar alls. Jag förutsätter att det var ett förbiseende i hastigheten. Frågan gällde svenska medborgare av polsk-judisk börd, som blir avvisade vid den polska gränsen av det enda skälet att de är av judisk börd. Detta har förekommit i ett flertal fall. Här finns verkligen ingen som helst anledning att lägga fingrarna emellan utan vi måste naturligtvis protestera mycket markant mot detta.

Jag vill fråga fru Söder om hon är beredd att, för den händelse att hon anser att det behövs mera av dokumenterade fakta, snabbt låta företa en undersökning av i vilken utsträckning fall av detta slag har inträffat och sedan omedelbart efter denna undersöknings färdigställande framföra en direkt protest mot att en utländsk regering diskriminerar svenska medborgare på grund av deras etniska bakgrund. Något sådant kan vi under inga omständigheter tolerera.

Fru utrikesministern SÖDER:

Herr talman! Det var ett förbiseende att jag inte svarade på den sista frågan. Vi har tyvärr ständigt några sådana fall av diskriminering under arbete, och det fall som herr Gahrton åberopade håller vi på att undersöka. Självfallet ser vi mycket allvarligt på att svenska medborgare inte får de rättigheter som här tillkommer dem.

Journalisternas arbetsvillkor är också någonting vi diskuterar. Vi förutsätter att alla undertecknarländer lever upp till de åtaganden de gjort genom att skriva under Helsingfordokumentet och att det skall gälla även journalisternas arbete.

Herr GAHRTON (fp):

Herr talman! Jag noterar med tillfredsställelse att man arbetar med den här problematiken om diskriminering av svenska medborgare.

Vi har tidigare i dag kunnat höra skildringar av hur man i andra länder behandlar sina egna medborgare efter etnisk bakgrund. Oavsett om det är i södra Afrika eller i Sovjetunionen så är det lika motbjudande. Men det måste vara så att säga ett ytterligare steg på skalan av för oss motbjudande beteenden eller en extra anledning för den svenska regeringen att agera när andra regeringar tar sig friheten att diskriminera våra medborgare efter deras etniska bakgrund.

Varje svensk medborgare måste kunna räkna med ett mycket skarpt uppträdande från den svenska regeringens sida, kunna räkna med att bli behandlad och betraktad av våra egna myndigheter som likvärdig och kunna förutsätta att vi kräver det också av andra länders myndigheter.

Vi skall kritisera – såsom vi har diskuterat här – med skärpa när länderna behandlar sina egna medborgare felaktigt. Det ingår i våra internationella solidariska förpliktelser. Men om de dessutom tar det extra steget att behandla våra medborgare olika, då finns det anledning att börja använda de hårdare tonerna i det diplomatiska umgänget länder emellan.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 2 Utlandssvenskarnas rösträtt

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande 1976/77:31 med anledning av propositionen 1976/77:75 om ändring i vallagen (1972:620) avseende utlandssvenskarnas rösträtt jämte motioner.

I propositionen 1976/77:75 hade regeringen föreslagit riksdagen att anta ett inom justitiedepartementet upprättat förslag till lag om ändring i vallagen (1972:620).

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande:

”F. n. gäller att utlandssvensk, dvs. svensk medborgare som inte är bosatt här i landet, är röstberättigad vid val till riksdagen om han har varit kyrkobokförd här någon gång under de senast förflutna sju kalenderåren och i övrigt uppfyller de villkor som gäller för rösträtt. I propositionen föreslås att tidsgränsen avskaffas. Enligt förslaget blir det alltså likgiltigt när utlandssvensken var kyrkobokförd här.”

I detta sammanhang hade behandlats motionerna

1976/77:1390 av herr Johansson i Trollhättan m. fl. (s), vari yrkats att riksdagen skulle avslå propositionen, och

1976/77:1417 av herr Werner m. fl. (vpk), vari föreslagits sådan ändring

Onsdagen den
30 mars 1977

*Utlandssvenskarnas
rösträtt*

i 4 kap. 11 § vallagen att tidsgränsen för rösträtt, för medborgare som ej var bosatt i riket, sänktes från 7 år till 5 år.

Utskottet hemställde
att riksdagen med avslag på motionerna 1976/77:1390 och
1976/77:1417 skulle bifalla propositionen 1976/77:75.

Reservation hade avgivits av herrar Johansson i Trollhättan, Karlsson i Malung, Gustafsson i Ronneby och Nyquist, fru Cederqvist och fru Stålberg samt herr Gustavsson i Ängelholm (samtliga s) som ansett att utskottet bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1976/77:1390 skulle avslå propositionen 1976/77:75 och motionen 1976/77:1417.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! Det finns en mycket enkel utgångspunkt när man skall avgöra vilka som skall ha rösträtt. Man kan helt enkelt förklara att alla medborgare skall ha rösträtt. Med den sammanbindning mellan rösträtt och valbarhet som vi har i Sverige kan detta resonemang flyttas över även till valbarhet.

Denna konstruktion är emellertid omöjlig. Och såvitt jag har mig beaktat tillämpas den inte heller i något land. Man har i varje fall en lägsta gräns för rösträtt och valbarhet.

När det gäller utlandssvenskarna gör även de borgerliga två inskränkningar.

Den ena är att de ställer upp som villkor att utlandssvenska medborgare en gång skall ha varit kyrkoskrivna i Sverige. Det har tidigare funnits motioner, där det förklarats att en sådan inskränkning strider mot demokratin.

Den andra begränsningen är att rösträtt endast gäller riksdagen och sålunda inte kommuner och landstingskommuner. Tidigare inneslöt kraven även dessa. Man skulle få utöva rösträtt i den kommun där man sist var mantalsskriven. Tydligt har nu detta krav blivit ointressant efter kammarreformen.

Man håller inte heller i övrigt på borgerligt håll strikt på principen att rösträtt och valbarhet skall bygga på medborgarskap. Man godtar att invandrare som uppfyller vissa villkor skall ha kommunal rösträtt och valbarhet även om de inte förvärvat svenskt medborgarskap.

Mot denna bakgrund är det egendomligt att man på borgerligt håll är så angelägen om att ta bort den tidsgräns vi nu har för utlandssvenskarnas rösträtt och som utsträcktes så sent som i fjol. Är man då inte medveten om de underliga och utmanande konsekvenserna av ett sådant beslut? Man borde vara det efter all den undervisning vi har meddelat under årens lopp.

Här får exempelvis personer som på 1920-talet utvandrade till Kalifornien och sedan dess varit bosatta där men av någon anledning bevarat

sitt svenska medborgarskap plötsligt rösträtt till den svenska riksdagen. Det naturliga för dem är att påverka förhållandena i sin nuvarande hemkommun, i staten Kalifornien och i USA i dess helhet genom att rösta på kongressmedlemmar och på president. De är för sina livsvillkor på ett helt annat sätt beroende av de beslut som fattas i den amerikanska kongressen än i den svenska riksdagen. Sverige har blivit ett främmande land för dem. Men de får möjligheter att påverka kammarens sammansättning och därmed den svenska politikens utformning. Är inte detta underligt?

Vi kan som ett andra exempel tänka på dem som är missnöjda med den skattepolitik som den svenska riksdagen har beslutat och som därför bosatt sig i länder som de upplever som skatteparadis. Är det inte underligt att sådana som övergett Sverige av dessa skäl skall få genom sin rösträtt påverka politiken här trots att de sedan några årtionden är bosatta i ett annat land?

De blir också valbara till den svenska riksdagen. Man kan bo i ett annat land och vara svensk riksdagsman, om man en gång varit kyrkoskriven i Sverige. Ett parti kan sätta upp en känd utlandssvensk för att locka andra utlandssvenskar att rösta på partiet. Det finns inte längre några bostadsband. En ledamot kan bo i Genève eller Barcelona. Han kan flyga därifrån på måndag kväll eller tisdag morgon och återvända på fredag eftermiddag. Är inte detta underligt?

Det kan i framtiden uppstå något svenskt missnöjesparti som blir företrädd i riksdagen. Ledaren kan demonstrera mot Sverige genom att bosätta sig i ett annat land. Han förlorar inte sitt riksdagsmandat. Är partiet tillräckligt starkt kan han bli omvald vid ett par tillfällen och leda sitt parti från sitt idealland. Är inte detta underligt?

Man kommer troligen att anklaga mig för att ägna mig åt skräckmåleri. Givetvis hoppas jag att det aldrig i vår svenska riksdag skall sitta ledamöter som är bosatta utanför landets gränser. Den ordning de borgerliga nu genomför öppnar emellertid en möjlighet för detta. Framför allt ger den rösträtt åt utlandssvenskar som sedan länge bott utanför Sverige.

Man kommer som svar på mitt anförande också att mana fram bilden av svenska medborgare som trots att de för många år sedan emigrerade har bevarat samhörigheten och kontakterna med Sverige. Även jag har mött sådana utlandssvenskar. En del av dem har kunnat bevara kyrkobokskrivningen här hemma. För andra har det varit omöjligt.

När det gäller personer som kortvarigt bosätter sig i andra länder och som man kan utgå ifrån efter en kort tid återvänder till Sverige, anser vi socialdemokrater det riktigt att de behåller sin rösträtt. Däremot anser vi det vara fel att alla utlandssvenska medborgare skall ha rösträtt. Därför sätter vi en tidsgräns.

Jag är medveten om att det bland dem som utesluts från rösträtt genom denna tidsgräns kan finnas personer som har en stark anknytning till Sverige och väl känner de svenska förhållandena. Från dessa utgångs-

punkter vore det riktiga att låta dem få rösträtt. Men det är självfallet omöjligt att göra ett individuellt urval.

Man har ibland diskuterat att vissa kategorier av de i utlandet långvarigt boende svenskarna skulle kunna äga rösträtt. Hittills har man emellertid inte funnit några godtagbara urvalsgrunder. Men nog borde den nuvarande regeringen inte haft mer bråttom än att den kunde undersöka denna sak ännu en gång, i stället för att så fort som möjligt lägga fram en proposition. Brådskan har varit så stor att man inte ens har hunnit få med uppgifter om utlandssvenskarnas deltagande i 1976 års val – det första efter utsträckningen av tidsgränsen genom beslutet av 1976 års riksdag. Det kan därför hända att en och annan hemmasvensk undrar om nyval står för dörren och om man vill ge avgörandet åt nya grupper av utlandssvenskar i ett sådant val.

För oss socialdemokrater är det viktigt och naturligt att man kan delta i beslutsprocesser som gäller de egna förhållandena. Därför förde vi på sin tid en mycket hård kamp för allmän rösträtt. Därför lade den föregående regeringen fram ett förslag om att invandrare skulle ha rösträtt även om de inte förvärvat svenskt medborgarskap. Därför ville vi pröva möjligheten att utsträcka denna rösträtt till riksdagsvalet. Därför arbetar vi för företagsdemokrati och andra former av ekonomisk demokrati. Därför vill vi också ge rösträtt åt de grupper av svenska medborgare som för kortare tid är bosatta utanför landets gränser.

Med denna grundsyn är vi främmande för tanken att utlandssvenskar skall ha inflytande på den svenska riksdagens sammansättning och beslut när de inte berörs av de beslut som fattas i denna sal.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr MÅBRINK (vpk):

Herr talman! Den utvidgning av utlandssvenskarnas rösträtt som regeringen föreslagit är ganska märklig. Man vill alltså helt avskaffa tidsgränsen. För röstberättigande till ett val till riksdagen skall endast fordras att vederbörande någon gång – alltså ligkiltigt när – varit kyrkobokförd i Sverige. Detta innebär att människor som under mycket lång tid varit bosatta utomlands fortfarande skall ha rösträtt i Sverige.

När riksdagen förra året ersatte den gällande femårsgränsen med en sjuårsgräns var redan detta en utvidgning som knappast kunde anses befogad. Nu vill den borgerliga regeringen alltså gå ännu längre och helt slopa tidsgränsen.

En vägledande tanke i fråga om rösträtten bör vara att människorna skall ha möjlighet att påverka samhällsutvecklingen i det land där de stadigvarande bor. Det är med denna utgångspunkt som vi i vänsterpartiet kommunisterna hävdar uppfattningen om rösträtt för invandrarna i Sverige. Det är med denna utgångspunkt som vi kräver att den kommunala

rösträtten, som nu gäller för invandrare, skall följas av rösträtt även till riksdagsval. Utifrån samma utgångspunkt motsatte vi oss utvidgningen av utlandssvenskarnas rösträtt förra året, och vi motsätter oss också den nu föreslagna ordningen att helt slopa tidsgränsen. Det vore mera motiverat att de borgerliga partierna ställde upp för invandrarnas rösträtt i riksdagsval än begärde att man skall slopa tidsgränsen för utlandssvenskarnas rösträtt.

Levnadsvillkoren för dem som stadigvarande bor i ett annat land kan knappast påverkas genom deltagande i ett svenskt val. För invandrare är det däremot angeläget att kunna påverka utvecklingen i Sverige, där de arbetar och bor.

Den socialdemokratiska reservationen till konstitutionsutskottets betänkande avvisar också förslaget att helt slopa tidsgränsen. Skillnaden mellan reservationen och vpk-motionen är att vi kommunister anser att även förra årets beslut om vidgning av tidsgränsen från fem till sju år bör upphävas och femårsgränsen återinföras.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till motionen 1417.

Herr SCHÖTT (m):

Herr talman! Kammarens förhandlingar har snart pågått i tio timmar, och därför är det naturligtvis angeläget att jag försöker att fatta mig kort. Låt mig inledningsvis bara erinra om att frågan om utlandssvenskarnas rösträtt har utretts i ett par decennier. Bl. a. har den behandlats av 1955 års valutredning och av 1965 års valtekniska utredning. Då sistnämnda utredning år 1975 var färdig med sitt betänkande, hoppades många att detta årligen återkommande riksdagsärende nu skulle definitivt avgöras. Man hoppades att riksdagen i enlighet med utredningens förslag äntligen skulle besluta det enda rimliga, nämligen att ta bort gällande tidsgräns och bevilja alla utlandssvenskar, som någon gång varit kyrkobokförda i Sverige, rösträtt vid val till riksdagen.

Besvikelsen blev därför stor då socialdemokraternas generositet inte sträckte sig längre än till en förlängning av gällande tidsgräns från fem till sju år. För rösträtt skulle alltså fordras kyrkobokföring i vårt land någon gång under de senast förflutna sju åren.

Med stöd av kommunisterna och med lottens hjälp lyckades den socialdemokratiska minoritetsregeringen också i följd få denna fortsatta begränsning av utlandssvenskarnas rösträtt lagfäst.

I år har vi dess bättre en borgerlig regering, och det är med tillfredsställelse man konstaterar att vi nu i kväll har att behandla ett regeringsförslag, tillstyrkt av konstitutionsutskottets majoritet, som innebär ett definitivt slut på den diskriminering som gällt våra utlandssvenskar i fråga om rösträtt vid riksdagsval.

Jag vill gärna erinra om att många av dessa utlandssvenskar, verkamma inom internationella organisationer eller för svensk export eller som utlandskorrespondenter för svenska tidningar eller som vetenskapsmän och forskare, har speciella förutsättningar att göra vårt land välkänt

ute i världen. Det har därför uppfattats som upprörande inte bara av dem själva utan också av många här hemma att de avskurits från möjligheten att delta i våra riksdagsval.

Antalet dylika utlandssvenskar är i vår tid, som präglas av ökat internationellt samarbete och ökad rörlighet över gränserna, i ständig tillväxt. Deras kontakt med och kännedom om förhållandena i vårt land är också som regel goda. Sitt intresse för förhållandena här får de ju också visa genom att enligt gällande bestämmelser inge särskild ansökan om att bli upptagna i den s. k. särskilda röstlängden.

Vad gäller utomlands bosatta svenskar som inte har närmare kontakt med utvecklingen i vårt land torde man kunna utgå ifrån att de inte gör sig omaket att inge dylik ansökan för att få delta i valet. På samma sätt som ointresserade hemmasvenskar har de ju möjligheten att underlåta att rösta.

Det är med beklagande jag konstaterar att socialdemokraterna, understödda av kommunisterna, in i det sista vill söka begränsa antalet röstberättigade utlandssvenskar.

Utskottets värderade vice ordförande, herr Johansson i Trollhättan, utmålade vilken olycka som skulle kunna inträffa vid bifall till utskottets hemställan, om någon utlandssvensk blev vald till ledamot av denna kammare. Jag har litet svårt att förstå honom; jag vet inte hur man skulle kunna hindra att en sådan olycka sker enligt nu gällande sjuårsgräns – en gräns som ju är helt godtycklig.

Allra sist vill jag än en gång, herr talman, understryka den glädje som våra utlandssvenskar och säkerligen en övervägande majoritet av det svenska folket känner, när i dag den skönhetsfläck som begränsningen i utlandssvenskarnas rösträtt innebär äntligen kommer att utplånas. Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herrar Björck i Nässjö, Svensson i Skara och Hovhammar, fröken Littmarck, herr Ahlmark i Uppsala samt fru Andersson i Hultsfred (samtliga m).

Herr LINDAHL i Hamburgsund (fp):

Herr talman! I dag kommer förhoppningsvis riksdagen att besluta om utvidgning i rösträtten. Det är inte någon särskilt stor grupp svenska medborgare det berör, men för dem är det ganska viktigt. Oavsett hur länge de har bott utomlands har de valt att behålla sitt svenska medborgarskap. Säger inte detta någonting om deras vilja att förbli svenskar och deras förhoppning att kanske kunna återvända och bo här i Sverige? Det finns många olika orsaker för den som flyttar och bosätter sig i ett annat land att inte försöka bli medborgare i det landet. Det kan var och en göra klart för sig som talar med de invandrare vi har här i Sverige. Många av dem vill bli svenska medborgare – och blir det. Många vill det inte då de tycker att de vill kunna komma tillbaka till sitt eget land, de vill ha den kontakten, den samhörigheten och markerar det på detta

speciella sätt. De avstår från att försöka förvärva rösträtt i det land där de bor och vill ha kvar sin kontakt med sitt gamla land.

Vad har vi för grundprincip här i Sverige när det gäller rösträtten? Jo, en svensk medborgare som är över 18 år och inte är omyndigförklarad har rösträtt och är även valbar. Sedan har det funnits bostadsbandet, man skall finnas inom landet. Men man har upptäckt att det kanske inte var riktigt korrekt. Herr Johanssons i Trollhättan anförande nyss var i stort sett ett starkt argument för att man inte skall ha någon rösträtt alls för utlandssvenskar. Men även socialdemokraterna har ju accepterat en gräns på sju år, så jag antar att man inte anser att det är principiellt helt orimligt att svenska medborgare som råkar bo utanför Sveriges gräns även skall kunna påverka vad som händer i Sverige.

I herr Johanssons anförande fanns en del argument som gick ut på att de inte känner till förhållandena här i Sverige. Varför skall de då rösta? Vi ställer inga som helst krav på att den som bor i Sverige skall ha den blekaste aning om vad som händer här. Vi ställer inga som helst språkkrav på en svensk medborgare som bor i Sverige, eller några andra krav, för att en sådan människa skall få lov att utöva rösträtt. Jag tycker inte att vi bör göra det nu heller, herr talman. Men om en svensk medborgare bor utanför Sveriges gränser, då är det tydligen plötsligt aktuellt att man skall behöva resa frågan. Jag tycker det är ganska olustigt.

Vi har f. n. en sjuårsgräns, en godtyckligt vald gräns. Jag har tittat efter vad man hade för motivering i propositionen förra året. Den var att den som jobbade i en internationell organisation skulle ha större chanser att kunna förlänga sitt förordnande utan att för den skull tappa rösträtten. Det är klart att det är någonting att gå efter, men det är inte ett särskilt starkt skäl för att sätta gränsen vid just sju år. Vidare ansågs att sjuårsgränsen på något sätt skulle tyda på att de som varit utomlands kortare tid snart skulle återvända hem till Sverige. Jag frågade under förra årets debatt vilka belägg man hade för att det var troligare att en person som varit borta kortare tid än sju år snart skulle återvända hem än en som varit borta i låt oss säga 10 à 15 år. Den senare kanske just stod i begrepp att återvända. Nej, sjuårsgränsen är godtycklig och upplevs av de flesta som väldigt orättvis.

Valbarheten för utlandssvenskar, herr talman, finns ju redan. Men valbarheten utgår efter sju år när man tappar rösträtten. Vi känner nog till hur det brukar gå med chanserna att bli nominerad i de svenska partierna. De visioner som herr Johansson i Trollhättan målar upp får väl betraktas som litet fantasifulle utsmyckningar i ett elegant anförande.

Sedan fick vi höra att utlandssvenskarna inte berörs av riksdagens beslut. Vad är det för trams! Det är klart att utlandssvenskarna berörs av riksdagens beslut! Många beslut som vi fattar berör dem. T. ex. de som jobbar i svenska företag utomlands berörs av sådana riksdagsbeslut som gäller deras arbetssituation. Jag skulle kunna ta upp tid med en lång uppräknning av beslut som fattas här i riksdagen och som angår svenska medborgare var de än råkar bo på denna jord. Människor som

väljer att bli svenskar och förbli svenskar bör också ha rätten att påverka den svenska riksdagens sammansättning.

Det är med stor glädje, herr talman, som jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! Jag kan förstå att de som i årtionden har kämpat för att alla utlandssvenskar skall ha rösträtt upplever den här kvällen som glädjefylld. Men tydligen känner inte justitieministern samma behov att omedelbart få uppleva glädjen av talmannens klubbslag när propositionen går igenom.

Det är intressant att lyssna till herr Lindahls i Hamburgsund anförande när han slår omkring sig med en rad fraser: Vad är detta för trams, det är godtyckligt osv. Jag lämnar över åt herr Lindahl att karakterisera på det sättet. För mig verkar det närmast som att det är brist på argument som gör att Torkel Lindahl får föra ett sådant språk.

Det talas här om att en del svenskar "råkar bo" i andra länder. Jag antar, herr talman, att de medvetet har vandrat ut till de länder där de bosatt sig och att det inte varit slumpens skördar som fört dem till det ena eller andra landet. Men den centrala skillnaden mellan våra ståndpunkter ligger i det förhållandet att jag betraktar det som mycket mer väsentligt att de här utlandssvenskarna påverkar förhållandena i Kalifornien i USA, i Schweiz eller över huvud taget i det land där de bor än att de påverkar den svenska riksdagen. Det är nämligen litet svårt att visa att en farmare i Kalifornien är mer beroende av de beslut som fattas i den svenska riksdagen än av de beslut som fattas i den amerikanska kongressen, eller att en pensionär som bosatt sig i Lausanne är mer beroende av de beslut som vi fattar här än av de beslut som fattas av de kommunala och regionala organen i Schweiz och även av förbundsparlamentet i Bern. Den skillnaden kommer vi att markera även i fortsättningen. På den punkten har vi svårt att nå fram till någon enighet.

När man sedan säger att sjuårsgränsen är mycket godtyckligt vald vill jag hänvisa till de argument som herr Lindahl själv anförde därvidlag. Det har gällt att ta hänsyn till dem som arbetar i internationella organ för Sveriges räkning.

Låt mig sedan erkänna utan vidare att det finns valbarhet för dem som befinner sig inom sjuårsgränsen. Jag har aldrig ifrågasatt deras valbarhet – men det ter sig mycket egendomligt när man vidgar detta till obegränsat antal år i utlandet. Frågan är om man verkligen har tänkt igenom konsekvenserna på detta område. Vi har avskaffat bostadsbandet och följaktligen måste vi beakta det när vi utformar rösträttsvillkoren, ty de bestämmer valbarheten.

Herr LINDAHL i Hamburgsund (fp):

Herr talman! Vilken tidsgräns man än tar blir den godtycklig. Den enda gränsen som egentligen inte är godtycklig är ingen gräns alls. De

skäl som anförs för en sjuårsgräns är att svenskar som jobbar i internationella organisationer skall kunna förnya sitt uppdrag. Det är ett skäl. Ni väljer det. Man skulle kunna hitta på någon annan grund och säga att sex år eller tio år är det rätta – av den eller den orsaken. Det är alltså en godtycklig gräns, och jag tycker att det är rätt beteckning på den.

Jag tror inte att Hilding Johansson på något sätt vill förneka – han har egentligen inte försökt göra det heller – att det är klart att svenska medborgare berörs av beslut som fattats i Sveriges riksdag, oavsett var de bor. Sedan skall inte jag för min del försöka förneka att låt oss säga den som bor i Kalifornien, som herr Johansson nämnde, berörs i mycket större utsträckning – oftast betydligt större – av beslut som fattas lokalt. Men vad vi talar om är de svenskar som bor där och som väljer att förbli svenska medborgare. De avstår alltså från att vara med och rösta fram delegater till USA:s kongress därför att de föredrar att vara svenska medborgare – kanske för att kunna påverka utvecklingen här i stället och av andra orsaker. Jag tycker att det är ett argument för att de skall kunna få denna möjlighet.

Herr SCHÖTT (m):

Herr talman! Man skulle av herr Johanssons i Trollhättan anförande kunna få den uppfattningen att vad vi nu tänker besluta om är något hastigt påkommet. I sitt första anförande talade också herr Johansson om "denna brådska". Jag vill därför än en gång erinra om att bakom vårt förslag ligger ett tjugoförårigt utredningsarbete. Jag tycker att herr Johanssons uttalanden f. ö. är ett orättvist underbetyg åt 1965 års valtekniska utredning, som efter många års arbete lade fram sitt förslag, vilket årets proposition bygger på.

Här har vidare efterlysts uppgift om antalet utlandssvenskar som är intresserade av att få rösta. Det finns en uppgift om det i konstitutionsutskottets betänkande på s. 3, där det nämns att antalet i särskild röstlängd upptagna utlandssvenskar år 1976 uppgick till omkring 7 100. Jag tycker att den uppgiften säger en hel del.

Jag skall vid denna sena timme inte trötta kammaren med att referera en artikel, införd i Dagens Nyheter den 7 augusti i föl. av den i dagarna nykorade hedersdoktorn Agne Hamrin, som varit Dagens Nyheteres korrespondent i Rom i många år. Den har rubriken "Utrikes utan rösträtt", och jag skall be att senare få överlämna den till herr Johansson. Agne Hamrin framhåller i artikeln det orimliga i att han, som alltid haft så utomordentligt god kontakt med Sverige och svenska förhållanden – han har f. ö. onekligen betytt mycket för vårt land och varit en god reklam för Sverige utomlands – under alla dessa år har varit berövad den elementära rätten att få rösta vid våra riksdagsval.

Herr talman! Det är ett gammalt önskemål från utlandssvenskarnas sida som vi i kväll äntligen kan bifalla. Än en gång yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! Den brådska som jag talade om gällde den som regeringen har visat genom att lägga fram denna proposition utan att ens avvakta utfallet av föregående val. Det är betecknande att både i propositionen och i utskottets betänkande uppger man antalet i särskild röstlängd upptagna utlandssvenskar. För tidigare år har man kunnat redovisa antalet röstande utlandssvenskar. Nu skriver man i propositionen: "Man har dock anledning att förmoda att antalet var betydligt högre än vid tidigare val." Troligen är denna förmodan riktig, men nog hade det varit klädsamt för regeringen om den hade väntat så länge att den hade kunnat få uppgiften på antalet röstande utlandssvenskar och föra in den i propositionen.

Den artikel som Agne Hamrin har skrivit har jag redan läst, men jag tar gärna emot ytterligare exemplar av den. När jag talade om att det i vissa fall kunde vara så att en person hade särskilt goda kontakter tänkte jag faktiskt på denne artikelförfattare och Dagens Nyheters korrespondent i Rom. Men herr Schött håller nog med om att det är svårt att göra individuella undantag. Däremot kunde regeringen kanske ännu en gång ha prövat möjligheterna att ge vissa grupper av utlandssvenskar rösträtt oberoende av hur länge de hade bott i främmande land. Vad jag vände mig emot – och det framgick ju klart av mina anföranden – var den generella utsträckning som gör att inte bara Agne Hamrin utan också personer med föga kontakt med Sverige skulle kunna få rösträtt och bli valbara till den svenska riksdagen.

Herr SCHÖTT (m):

Herr talman! Frågan om begränsningen av röstberättigade utlandssvenskar har utförligt behandlats av 1965 års valtekniska utredning. Den har emellertid funnit att det inte går att göra en begränsning individuellt eller till grupper utan att man måste ha generellt gällande regler.

När det gällde att ordna rösträtt åt våra invandrare visade socialdemokraterna stor brådska. Jag tycker att det hedrar den nya regeringen att den inte har tövat utan nu äntligen löser frågan om utlandssvenskarnas rösträtt.

Herr LINDAHL i Hamburgsund (fp):

Herr talman! Herr Johanssons i Trollhättan anklagelse för brådska bygger uppenbarligen på att det inte i propositionen finns angivet någon siffra på hur många av utlandssvenskarna som röstade vid förra årets val. Det leder till frågan: Om många utlandssvenskar har röstat, om intresset alltså har varit väldigt stort, drar herr Johansson då den slutsatsen att tidsgränsen bör slopas? Och om ett litet antal har röstat skall man då sänka tidsgränsen? Vilken principiell skillnad skulle detta ha inneburit för herr Johanssons ställningstagande?

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! Får jag erinra om att vi i fjol utsträckte tiden från fem till sju år. Bertil Måbrink har redan pekat på detta. Vi har inte utfallet av denna reform redovisat ännu. Det är ju brukligt att man väntar med ställningstaganden tills man ser hur en reform verkar, men i detta fall har så inte skett.

Herr SCHÖTT (m):

Herr talman! Låt mig till slut hänvisa till vad som står på s. 7 i propositionen:

”Ändringarna bör träda i kraft i sådan tid att de nya förutsättningarna för rösträtt kommer att gälla då de särskilda röstlängderna upprättas innevarande år.”

Ansökan om att bli upptagen i särskild röstlängd skall som bekant göras senast den 1 juni. Därför är ärendet faktiskt brådslande.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till 1:o utskottets hemställan, 2:o reservationen av herr Johansson i Trollhättan m. fl. samt 3:o motionen nr 1417 av herr Werner m. fl., och förklarades den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då herr Johansson i Trollhättan begärde votering upptogs för bestämmande av kontrapositionen ånyo de båda återstående propositionerna, av vilka den under 2:o angivna förklarades ha flertalets mening för sig. Sedan herr Måbrink begärt votering beträffande kontrapositionen, upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 31 antar reservationen av herr Johansson i Trollhättan m. fl. röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit motionen nr 1417.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Måbrink begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 125
Nej - 13
Avstår - 149

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 31 röstar ja, den det ej vill röstar nej. Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Johansson i Trollhättan m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Johansson i Trollhättan begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 150
Nej – 140

§ 3 Föredrogs

Konstitutionsutskottets betänkanden

1976/77:32 med anledning av propositionen 1976/77:100 såvitt gäller anslag till partistöd jämte motioner om statligt och kommunalt partistöd
1976/77:33 med anledning av motion om rätt för kyrkofullmäktige att besluta om partistöd
1976/77:34 med anledning av motion om statligt stöd till miljögrupper

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

§ 4 Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande 1976/77:35 med anledning av i propositionen 1976/77:100 framlagda förslag om vissa anslag för budgetåret 1977/78 under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m.

Punkterna 1–22

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 23

Lades till handlingarna.

§ 5 Riksdagens arbetsformer m. m.

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande 1976/77:36 med anledning av motioner angående riksdagens arbetsformer m. m.

I detta betänkande behandlades motionerna

1976/77:135 av fru Diesen m. fl. (m),

1976/77:567 av fru Bernström m. fl. (fp), vari hemställts att riksdagen snarast skulle slopa användandet av titlarna fru, fröken och herr i riksdagens officiella språk och i stället använda förnamn plus efternamn samt att statsråd och talman skulle tilltalas utan civilståndstitlar,

1976/77:570 av herr Fagerlund m. fl. (s),

1976/77:573 av fru Göthberg (c) och fröken Eliasson (c), vari hemställts att riksdagen beslutade överlämna motionen till talmanskonferensen med en begäran att frågan om riksdagens officiella språkbruk skyndsamt skulle prövas utifrån utgångspunkten att titlarna herr, fru och fröken skulle slopas,

1976/77:577 av herr Komstedt (m),

1976/77:579 av herr Lindahl i Hamburgsund m. fl. (fp),

1976/77:580 av herr Lindblad (fp),

1976/77:591 av herr Werner m. fl. (vpk) och

1976/77:1004 av herr Tarschys (fp), vari föreslagits att riksdagen hos regeringen begärde en utredning med uppgift att utarbeta förslag om ett överförande av vissa funktioner från kammaren till öppna utskottssammanträden.

Utskottet hemställde

att riksdagen skulle

1. beträffande utseende av observatörer i Europaparlamentet avslå motionen 1976/77:135,
2. beträffande riksdagens ställning i den utrikespolitiska beslutsprocessen avslå motionen 1976/77:580,
3. beträffande riksdagens revision av statsförvaltningen avslå motionen 1976/77:570,
4. beträffande offentliga utskottssammanträden avslå motionen 1976/77:579,
5. beträffande överförande av beslutsfunktionen i vissa fall från kammaren till utskotten avslå motionen 1976/77:1004,
6. beträffande sammansättningen av riksdagens utskott avslå motionen 1976/77:591,
7. beträffande riksmötets öppnande avslå motionen 1976/77:577,
8. beträffande slopande av titlar i riksdagens officiella språk förklara motionerna 1976/77:567 och 1976/77:573 besvarade med vad utskottet i betänkandet anført.

Reservation hade avgivits av herr Tarschys (fp) som beträffande punkten 5 överförande av beslutsfunktionen i vissa fall från kammaren till utskotten ansett att utskottet under 5 bort hemställa att riksdagen skulle bifalla motionen 1976/77:1004.

Till betänkandet hade fogats särskilda yttranden

1. av herrar Björck i Nässjö (m) och Schött (m) beträffande punkten 7 riksmötets öppnande och
2. av fru Cederqvist (s) beträffande punkten 8 slopande av titlar i riksdagens officiella språk.

Herr LINDAHL i Hamburgsund (fp):

Herr talman! De frågor som gäller riksdagens inre arbete är givetvis

väldigt viktiga frågor för oss riksdagsledamöter. Det gäller ju så att säga vår egen arbetssituation i allra högsta grad. Men det är inte bara oss det gäller. Dessa frågor är avgörande för hur riksdagen fungerar, hur den syns utåt och hur det som händer här kan nå medborgarna och dem som är våra uppdragsgivare. Därför är det väsentligt att riksdagens arbete organiseras på ett sätt som gör att medborgarna verkligen kan få en hygglig insyn i vad vi gör och begriper vad vi sysslar med.

En av de saker som behöver förbättras – jag hoppas att den sittande utredningen om riksdagens arbetsformer i det avseendet verkligen kan komma fram till en lösning – är planeringen av vårt arbete. Vi har i dag kunnat plocka fram ett litet typexempel. De flesta av oss har riktat in sig på att vi måste vara kvar på fredag för ett arbetsplenum. Så får vi reda på att fredagen blir fri från arbetsplenum. Det beskedet kom i dag. Vi har alltså ungefär ett och ett halvt dygn på oss att förbereda oss för den nya situationen. Hade vi vetat om det tidigare, så hade vi säkert kunnat använda tiden till vettigt arbete.

Det här är ett exempel på den dåliga planering som riksdagens nuvarande arbetssätt leder till. Det måste finnas metoder att lösa detta problem, och jag hoppas som jag sade att utredningen om riksdagens arbetsformer kan komma fram till någonting.

Herr talman! Jag sade att det är viktigt att medborgarna får insyn i vad som händer i det här huset, att de kan få en inblick i de grunder på vilka vi fattar våra beslut. Därför är det gamla folkpartikravet om offentliga utskottsutfrågningar så viktigt. Utskotten anordnar ju hearings för att samla in information, så att vi får bättre underlag för våra beslut. Om sådana hearings blir offentliga, så blir det möjligt för allmänheten att sätta sig in i en del av det beslutsunderlag vi har. På det sättet kan debatten breddas ute i landet, och det vore sannerligen ett sätt att stärka demokratin.

Frågan har ställts – jag skulle vilja säga med all rätt: Vad hade hänt med de nu punkterade planerna på Stålverk 80, om det hade funnits offentliga hearings när dessa planer var som mest på tapeten här i riksdagen? Hade de kommit så långt då?

Och det finns de som undrar: Vilka planer har SJ nu på indragning av järnvägslinjer? Det kunde vara väldigt intressant och nyttigt, om trafikutskottets utfrågningar med t. ex. Lars Peterson gjordes offentliga.

När man pratar om offentliga hearings i utskotten, finns det tyvärr de som säger sig avvisa tanken på offentliga utskottssammanträden. Det är ju inte alls samma sak, men på det sättet kommer man ifrån vad det egentligen gäller och lyckas hela tiden slå frågan ifrån sig.

Det finns också skäl att fundera på om det är så välgörande för riksdagen med en många gånger i stort sett tom kammare. Två eller tre intresserade ledamöter, talmannen och en del andra personer finns inne i kammaren när frågor av ganska rutinartad karaktär avgörs. En rutinartad fråga kan i och för sig vara av stor betydelse, men även om den är av mycket liten vikt måste den med de arbetsformer vi har avgöras här i kammaren.

Mot den bakgrunden tycker jag att det kan finnas anledning att åtminstone överväga om inte vissa frågor kunde flyttas bort från kammaren och i stället lämnas åt utskottet att avgöra. Man kan tänka sig olika former för hur det kan gå till, och jag ämnar inte plädera för någon särskild form, men man kunde åtminstone utreda frågan.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till reservationen av herr Tarschys vad beträffar punkten 5 samt i övrigt bifall till utskottets hemställan.

Fru CEDERQVIST (s):

Herr talman! Vi behandlar nu konstitutionsutskottets betänkande nr 36, som bl. a. innehåller två motioner där det föreslås att bruket av titlarna herr, fru och fröken i riksdagens officiella språk slopas och att i stället förnamnet i kombination med efternamnet används.

Vid föregående års riksmöte behandlade utskottet en motion, som väckts av företrädare för samtliga riksdagspartier utom vpk, med samma syfte. Utskottet uttalade då sin förståelse för det angivna syftet och framhöll att utvecklingen går i riktning mot ett slopande av dessa titlar. Man hänvisade till den av talmanskonferensen tillsatta utredningen, som har att behandla olika frågor rörande riksdagens arbetsformer. Utskottet föreslog riksdagen att överlämna motionen till nämnda utredning samt förutsatte att slopandet av titlar skulle övervägas.

Riksdagen beslutade enligt utskottets förslag. Därefter har ingenting hänt.

Två motioner i denna fråga har nu behandlats av utskottet, och jag noterar med tillfredsställelse att den skrivning som utskottet enats om är mer positiv än föregående års. Utskottet anför att frågan om slopandet av titlar i riksdagens officiella språk bör prövas av utredningen om riksdagens arbetsformer.

Detta är naturligtvis en klar framgång, herr talman, men jag är trots detta inte helt nöjd, och det är därför som ett särskilt yttrande av mig har fogats till detta betänkande. Enligt min mening hör det inte hemma i vår moderna demokrati att titulera varandra fru, fröken och herr i kammaren, när vi annars kallar varandra vid för- och efternamn.

Många anser att detta med titlarna är en liten detalj, och det vill jag gärna instämma i. En sådan liten detalj skall inte behöva utredas eller prövas.

Efter den information jag fått om riksdagens praxis har jag tyvärr inte reserverat mig mot utskottets beslut att överlämna motionerna till utredningen för prövning, men jag vill klart understryka att jag förväntar mig ett snabbt beslut i detta ärende.

Herr BJÖRCK i Nässjö (m):

Herr talman! Konstitutionsutskottets betänkande nr 36 behandlar en rad frågor med anknytning till riksdagens arbetsformer. Jag skall inte här kommentera alla de förslag som motionsvägen har förts fram utan

nöjer mig med att säga några ord om tre saker.

Det gäller då först frågan om offentliga utskottsutfrågningar. Det är en sak som har diskuterats länge i riksdagen, men som ingalunda har förlorat sin aktualitet. Med den erfarenhet man fått av de senaste årens riksdagsarbete frestas man snarare att säga tvärtom. Handläggningen av de frågor som vi har att besluta om i denna kammare och i det här huset ger ofta anledning till att utskotten konsulterar utomstående experter. Men experter är inte alltid ense, och det kan i många fall vara bra om experter får avge sina vittnesbörd inför offentligheten. Det kan också förhålla sig så att en minoritet i ett utskott vill ha en fråga belyst av vissa experter som besitter ett särskilt kunnande eller som har ett särskilt ansvar, vilket majoriteten sätter sig emot. Detta skulle kunna tillgodoses om förslaget i motionen 579 bifalls.

Jag tror, herr talman, att det finns all anledning för riksdagen att skapa ett större intresse för sitt arbete. Vi vet att en stor del av arbetet i det här huset utförs i utskotten, och jag tror inte att det skadar vare sig intresset för vårt arbete eller sakfrågornas beredning om vi får möjligheter till offentlighet i vissa frågor. Den utredning om översyn av riksdagens arbetsformer som arbetar sedan en tid tillbaka har emellertid möjlighet att ta upp just den här frågan, och mot den bakgrunden och med tanke på den utskottsskrivning som gjorts har vi som tidigare reserverat oss inte funnit anledning att i år göra det. Det är vår förhoppning att utredningen om en översyn av riksdagens arbetsformer med det snaraste verkligen tar upp frågan till sakbehandling, och därefter får vi återkomma till den i utskottet och i kammaren.

Frågan om formerna för riksmötets öppnande har åtskilliga gånger under senare år diskuterats i kammaren, och det finns all anledning att beklaga att de traditionsbundna och uppskattade tidigare formerna för riksdagens högtidliga öppnande har ersatts med något som kan karaktäriseras som "vilja men inte kunna". Men det har kanske legat en djupare tanke bakom de nya ceremonierna, för på sätt och vis speglar de på ett utmärkt sätt tristessen i det moderna Sverige. De nya formerna för riksmötets öppnande bidrar emellertid på intet sätt till att öka intresset för riksdagen och dess arbete, något som faktiskt var fallet med de tidigare formerna.

Enligt nu gällande bestämmelser ankommer det på talmannen att efter samråd med vice talmännen bestämma formerna för riksmötets öppnande. De moderata ledamöterna i konstitutionsutskottet har i ett särskilt yttrande givit dessa herrar ett ord på vägen: Vi tycker att de borde fatta mod att besluta att i princip återgå till de former som tidigare gällde. För att detta inte skall betunga kammarens ledamöter alltför mycket bör dessa former enligt min mening användas bara när en nyvald regering träder till. Det skulle alltså innebära att vi vart tredje år använder oss av de tidigare formerna för riksmötets öppnande.

Jag är, herr talman, övertygad om att en sådan reform skulle uppskattas i vida kretsar, och jag är också övertygad om att en återgång till den

ordningen skulle få ett starkt stöd av svenska folket.

Vi har också att ta ställning till en annan sak i det här utskottsbetänkandet, och det gäller frågan om att bannlysa bruket av benämningarna herr, fru och fröken från riksdagens officiella språk. Jag vill peka på att denna fråga är under beredning i den utredning som sysslar med att se över riksdagens arbetsformer, och det är naturligt att kammarens ledamöter kanske frågar sig: Vad finns det här att bereda? Här har faktiskt inhämtats yttranden från dem som är berörda – kammarkansliets personal, stenografer och andra – och de har haft en rad synpunkter på den här frågan som det nu finns anledning att fundera ytterligare ett tag över innan kammaren fattar något definitivt beslut.

Det är ingen tvekan om att vi har råd att vänta ytterligare en tid innan vi gör ett definitivt ställningstagande i denna fråga. Någon större olycka torde inte vara skedd om vi använder den gamla ordningen ytterligare något år.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan under samtliga punkter i betänkandet 36.

Herr FISKESJÖ (c):

Herr talman! Det betänkande från konstitutionsutskottet som nu är aktuellt spänner över ett vitt register av frågor, som dock har det gemensamt att de på ett eller annat sätt berör riksdagens arbetsformer. Det är i en del fall fråga om nya uppslag till förändringar. I andra fall är det fråga om gamla förslag som riksdagen tidigare har behandlat.

Det förutsattes såväl när enkammarriksdagen infördes som när den nya grundlagen antogs att det kunde bli aktuellt med vissa förändringar av arbetsformerna allteftersom riksdagen fick erfarenhet av hur enkamarsystemet fungerade. Riksdagsordningen har också ändrats på en hel del punkter under de senaste åren. Några av dessa ändringar har kommit efter förslag från en riksdagskommitté, utredningen om riksdagens arbetsformer, som tillsattes hösten 1973 med representanter för samtliga de partier som då fanns i riksdagen. Denna utredning har inte avslutat sitt arbete, och det är därför rätt naturligt att konstitutionsutskottet hänvisar till den vid behandlingen av en del motionsförslag som berör sådana frågor som utredningen är oförhindrad att ta upp. I en del fall avstyrker dock utskottet motionsyrkandena.

Utskottet är enigt på flertalet punkter. Det har endast avgivits en enda reservation och två särskilda yttranden. Jag skall i fortsättningen bara beröra några av de förslag som behandlas i betänkandet.

Flera av förslagen berör utskottens sammansättning och arbete. I en motion från vänsterpartiet kommunisterna kräver motionärerna att alla i riksdagen representerade partier skall ha rätt att delta i utskottens arbete. Av formuleringarna i motionen skulle man kunna förledas att tro att det inte finns några regler om hur utskottsplatserna skall fördelas, men så illa är det ju inte. Gällande bestämmelser finns i riksdagsordningens 7 kap. Den grundläggande principen är att det skall vara en proportionell

fördelning mellan partierna enligt den d'Hondtska fördelningsmetoden. Problemet för vänsterpartiet kommunisterna är att partiet är för litet för att av egen kraft kunna få representation i utskotten i enlighet med proportionalismens princip.

Nu ordnades ju saken ändå så länge kommunisterna utgjorde en del av regeringsunderlaget för den socialdemokratiska regeringen. Men efter valet i höstas råkade socialdemokrater och kommunister in i en träta, som ledde till att kommunisterna blev utan representation. Jag känner inte till alla turerna i den trätan, och om detta får man väl göra upp inbördes i det socialistiska lägret. Den nuvarande regeringsmajoriteten har inte fler representanter i utskotten än vi är berättigade till enligt den proportionella fördelningsmetoden.

Samtidigt som jag konstaterar detta vill jag gärna passa på att beklaga att man inte nu kunde nå fram till en överenskommelse inom oppositionen. Det hade ur olika synpunkter varit bättre om vänsterpartiet kommunisterna fått utskottsrepresentation.

Nu vill vpk ha en automatiskt verkande ordning, som under alla omständigheter tillförsäkrar varje parti som finns i riksdagen representation i utskotten. Det här kravet verkar vid första påseendet rimligt. I realiteten är det emellertid inte så enkelt att tillgodose det. Det hjälper inte att kraftigt öka antalet ledamöter i utskotten, vilket jag för övrigt ur andra synpunkter anser är olämpligt. En partigruppering som i riksdagsvalet fått mer än 4 % av rösterna kan nämligen i riksdagen sönderfalla i sina delar. Det har vi ju ett färskt åskådningsexempel på just från vpk, och jag är inte säker på att ens vpk menar att riksdagspartier med t. ex. två ledamöter bör vara tillförsäkrade representation i utskotten.

Det hjälper inte heller med en proportionell fördelning, som utgår från samtliga utskottsplatser som en samlad pott. När man genom en sådan fördelning bestämt hur många platser respektive parti skall ha återstår under alla förhållanden att bestämma i vilka utskott platserna skall sättsas, och därmed hamnar man i det andra steget i samma dilemma som vi nu befinner oss i.

Det måste finnas en ordning angiven enligt vilken val till de olika utskotten skall äga rum om man inte kan komma överens.

F. ö. tycker jag att det är föga rimligt om man finge fram en ordning som skulle kunna leda till att en majoritetsgruppering i kammaren berövades majoriteten i utskotten genom en ur proportionell synvinkel kraftig överrepresentation för små partigrupper.

Frågan är således inte så löst, och i vpk-motionen anges ingen praktikabel lösning. Utskottet hänvisar till utredningen om riksdagens arbetsformer. Där får vi se om det är möjligt att hitta något konstruktivt uppslag.

I ett par motioner behandlas utskottets arbetsformer. I den ena, som återkommer år från år och som Torkel Lindahl och Anders Björck har pläderat för, inskränker sig kravet till offentlig utskottsutfrågning. Det finns ingen reservation på den punkten den här gången. Utskottet har

enats om att hänvisa till den sittande utredningen, och jag skall för den skull nöja mig med ett par kommentarer.

Om det skulle vara så att utskotten öppnades på det sätt motionärerna önskar skulle det, tror jag, leda till en ganska omfattande omstöpning av hela beredningsförfarandet. Det är bl. a. tveksamt om man skulle kunna ha kvar t. ex. den frihet att väcka förslag som nu finns eller om man skulle kunna upprätthålla kravet på att alla frågor som väcks skall beredas och behandlas i riksdagen. Offentliga utfrågningar skulle nämligen bli mycket tidsödande – det visar den erfarenhet som man har från andra länder. Om vi skulle villfara motionskravet krävs det alltså en genomgång av riksdagsarbetet även i en rad andra avseenden.

Sedan är jag kanske litet förvånad över att bland dem som skulle kunna bli föremål för utfrågning nämns statsråden. Dessa kan ju redan nu utfrågas offentligt hur mycket som helst, nämligen här i kammaren. Och vi har som bekant omfattande fråge- och interpellationsdebatter varje vecka, ibland flera dagar i veckan.

Den andra motionen, motion 1004 av Daniel Tarschys, går betydligt längre. Den har också, vilket kanske förvånar mig litet, följts upp genom en reservation. Beskrivningen i motionen av en rad problem i riksdagsarbetet är det lätt att instämma i, åtminstone i långa stycken. De här problemen har också vid upprepade tillfällen ventilerats i riksdagen. Där emot har jag svårt att se att de förslag som motionären kommer med skulle erbjuda någon effektiv eller acceptabel lösning på de angivna problemen.

En huvudtanke hos motionären, följaktligen även i reservationen, är att såväl debatter som beslut i hög grad skulle delegeras från kammaren till de olika utskotten. I realiteten pläderar motionären för, kan man säga, ett modifierat sextonkammarsystem som ersättning för enkammarssystemet. Denna omläggning skulle enligt motionären bl. a. vitalisera riksdagen, utvidga den tillgängliga debatttiden och förstärka riksdagens opinionsbildande betydelse.

Såvitt jag kan förstå skulle effekten bli den rakt motsatta. Vi klagat ibland över massmediernas bristande bevakning av vad som sker i denna enda kammare. Jag föreställer mig att varken etermediernas eller tidningarnas rapportering skulle underlättas om de hade att övervaka vad som samtidigt pågår i 16 olika kamrar. Och för enskilda riksdagsledamöter skulle det naturligtvis vara omöjligt att delta i arbetet i det egna utskottet och samtidigt cirkulera runt i andra utskott för att delta i debatterna där, vilket motionären tydligen tänkt sig.

Den samlade slutliga behandlingen av alla ärenden här i kammaren är enligt min mening från en rad olika synpunkter mycket värdefull och bör för den skull bibehållas.

Vad jag här sagt innebär inte att jag tycker att allt är bra då det gäller arbetsformerna i riksdagen. Jag har i andra sammanhang framfört ganska omfattande förslag, som jag inte skall upprepa nu. Jag kan bl. a. hänvisa till den debatt vi hade här i kammaren om dessa frågor den 8 april 1976.

Nr 100

Onsdagen den
30 mars 1977

*Riksdagens
arbetsformer m. m.*

När det gäller de motionsförslag som jag här inte berört ber jag att få hänvisa till utskottets skrivningar.

Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets förslag på samtliga punkter.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! Man får se utskottets betänkande mot bakgrund av att det finns en arbetsgrupp här i riksdagen med möjligheter att ta upp strängt taget alla frågor som rör riksdagen. Den har inte fått några direktiv, och den sätter nog själv ett visst värde på att få arbeta fritt och ta upp olika frågor.

Vi har i utskottets betänkande förutsatt att arbetsgruppen skall utnyttja denna möjlighet. För min egen del vill jag använda detta tillfälle att peka på tre punkter där jag menar att denna arbetsgrupp skall gå in och undersöka förhållandena och eventuellt lägga fram förslag.

Den första punkten gäller utövandet av riksdagens kontrollmakt. Det finns ett tidigare uppdrag hos kommittén att undersöka hur riksdagen skall kunna mera aktivt än f. n. medverka i planeringsprocesserna. Detta behöver fullföljas med att man också prövar möjligheterna att vidga riksdagens kontrollmöjligheter.

Den andra punkten gäller sammansättningen av riksdagens utskott. På grund av den sena timmen skall jag inte ta upp någon långvarig debatt med Bertil Fiskesjö på denna punkt. Vi är väl ändå överens om att sammansättningen av riksdagens utskott är ett problem. Vi får båda tillfälle att i denna arbetsgrupp närmare penetrera det. Jag tycker emellertid att det är angeläget att arbetsgruppen nu snabbt tar upp sammansättningen av riksdagens utskott.

Den tredje punkten jag vill att arbetsgruppen snabbt skall arbeta med är titelfrågan. Här har utskottet skrivit att så bör ske, och jag utgår ifrån som självklart att den frågan tas upp i arbetsgruppen.

Frågan om riksdagens öppnande har diskuterats så mycket att väl strängt taget alla argument vid det här laget är uttömda. Jag nöjer mig med att erinra om det beslut som riksdagen fattade 1973 i samband med grundlagsreformen. Det innebar att man biföll utskottets hemställan, och utskottet skrev:

”Utskottet anser i likhet med vad som anförts av grundlagberedningen att riksdagens officiella öppningshögtidlighet bör anpassas till det mönster som gäller vid ett parlamentariskt statskick. Var öppningsceremonin skall äga rum regleras inte i RO:s huvud- eller tilläggsbestämmelser. Utskottet utgår, liksom grundlagberedningen utan meningsskiljaktighet gjort i sin motivtext, från att ceremonin normalt förläggs till riksdagens plenisal.”

Detta bör vara nog anvisning för talmannen och vice talmännen.

När det gäller de offentliga utskottssammanträdena vill jag instämma i Bertil Fiskesjös kommentar att sådana sammanträden förutsätter mycket vidlyftiga förändringar i hela riksdagens arbete. Det går inte att hänga på den nuvarande organisationen offentliga utskottssammanträden.

Vad slutligen gäller den motion som herr Tarschys har burit fram tycker jag att den är väl värd att observeras. Där har de problem tagits upp som vi finner det nödvändigt att riksdagen brottas med, men jag är inte säker på att den lösning han föreslagit är den riktiga.

Det finns f. n. en stark specialiseringstendens inom den svenska riksdagen. Vi håller oss till våra utskott, och i kammaren går vi upp och talar i de ärenden som vederbörande utskott har behandlat. Skulle Daniel Tarschys tankegång bli verklighet skulle det innebära en ännu starkare specialisering – det blir då en grupp specialister som kommer att avgöra en rad riksdagsärenden. Men vi bör hålla hela problemet om riksdagens arbetsmetoder öppet för debatt. Jag uppfattar också närmast motionen som ett försök att få till stånd en debatt på det här området.

Litet förvånad är jag väl över att motionen har fullföljts med en reservation. Det är nämligen mycket lätt att argumentera emot de förslag som där har lagts fram, och så som reservationen har blivit utformad kommer den ju också att syssla bara med de förslag som förts fram i motionen; de placeras inte in i något större sammanhang.

Även jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr MÅBRINK (vpk):

Herr talman! Flera frågor som sammanhänger med riksdagens arbetsformer behandlas i konstitutionsutskottets betänkande nr 36.

Riksdagens arbetsformer är inte oviktiga ur demokratisk synpunkt. Så långt möjligt bör exempelvis partierna kunna arbeta på likartade villkor. Det är i detta sammanhang utskottsarbetet bör ses. Jag vill något beröra utskottsarbetet och reglerna för utskottens sammansättning.

Det torde råda en allmän uppfattning att utskottsarbetet är en viktig del av riksdagsarbetet. I förarbetena till utskottsreformen 1970 diskuterades utskottsorganisationen och partiernas möjligheter att delta i utskottsarbetet, som då tillmättes stor betydelse för ärendenas sakbehandling.

I samband med grundlagsreformen 1973 yrkade vänsterpartiet kommunisterna bl. a. att varje partigrupp, motsvarande parti som vid riksdagsvalet fått minst 4 % av rösterna i landet, skulle äga rätt att besätta en plats i varje utskott. Samtidigt föreslogs att antalet ledamöter i utskott skulle vara 17 och att platserna i övrigt skulle tillsättas proportionellt. Vi vann inte gehör för denna uppfattning vid det tillfället.

Sedan enkammarriksdagens början har utskottsplatserna fördelats efter ett procentuellt system. Detta innebär att vpk med 17 riksdagsmandat erhöll 11 ordinarie utskottsplatser och med 19 mandat 13 utskottsplatser. Dessutom har partiet haft suppleantplatser i ytterligare ett par utskott.

En svaghet i denna ordning har varit att den inte baserats på av riksdagen fastställda regler utan byggt på förhandlingar mellan partierna. Detta ledde också till att efter 1976 års val det system frångicks som tillämpats under två mandatperioder, vilket som bekant fick till resultat att vänsterpartiet kommunisterna f. n. står utanför utskottsarbetet.

Den nu rådande situationen inverkar negativt på utskottens beredning av ärendena, den försvårar riksdagens arbete och den försämrar framför allt riksdagsarbetet för ett parti. Vi har därför från vänsterpartiet kommunisterna väckt en motion, vari vi föreslår att utredningen om riksdagens arbetsformer får i uppdrag att "snabbt framlägga förslag om ändring i riksdagsordningen med innebörden att alla i riksdagen representerade partier skall ha rätt att delta i riksdagens utskottsarbete".

I motionen pekar vi på att i utskottens beredningsarbete ingår specialföredragningar, uppvaktningar, studiebesök, resor etc. som viktiga inslag, vilket talar för att alla partier bör vara företrädare i utskotten för att ha likvärdiga arbetsmöjligheter.

Konstitutionsutskottet utvecklar ytterligare argument för att partierna bör vara representerade i utskotten. Utskottet åberopar bl. a. erfarenheterna efter enkammarreformen och pekar på utskottens tillgång till kvalificerad personal, remissförfarandet och hearings inför utskotten liksom på att utskotten genom resor både inom landet och utomlands får värdefull information som har stor betydelse för riksdagsarbetet.

Utskottet fastslår att det självfallet är av stort intresse för alla de i riksdagen representerade partierna att delta i utskottsarbetet och att det även från allmän synpunkt får anses mindre tillfredsställande att den nuvarande ordningen för val till utskott kan leda till att parti helt ställs utanför utskottsarbetet.

Egentligen borde utskottets resonemang leda fram till att vpk-motionen tillstyrks. Utskottet stannar dock vid att anse att utredningen om riksdagens arbetsformer torde vara oförhindrad att ta upp frågor om bl. a. utskottens sammansättning till övervägande. Hela utskottets motivering utgör ett starkt stöd för de tankar vi framfört i motionen, men formellt biträds inte yrkandet om uppdrag till utredningen om riksdagens arbetsformer att framlägga förslag.

Utredningen bör, när den tar del av utskottets argument, inte bara känna sig oförhindrad att ta frågan om utskottens sammansättning till övervägande, utan den bör närmast kunna anses anmodad att göra detta. Vänsterpartiet kommunisterna är företrätt i utredningen, och vi kommer med utgångspunkt i konstitutionsutskottets skrivning att väcka frågan i utredningen. Därför avstår vi från yrkande i anledning av konstitutionsutskottets betänkande, även om vi, som sagt, tycker att detta mycket väl hade kunnat utmynna i tillstyrkande av motionen.

Herr talman! Låt mig slutligen säga att det är angeläget att klara regler skapas för utskottens sammansättning och att detta bör ske utan alltför långt dröjsmål. Konstitutionsutskottets argument utgör stöd för denna ståndpunkt.

Herr KOMSTEDT (m):

Herr talman! Under 1800-talet och speciellt i början av 1900-talet utvandrede många svenska medborgare till USA. De svenskarna och deras efterkommande har i många fall behållit traditionen från sitt gamla hem-

land. Många svenskar som nu besöker avlägsna släktingar i USA omvittnar hur man fortfarande, efter många decennier, försöker bevara traditionen från det gamla landet.

Under 1960- och 1970-talen har vi haft stor invandring till Sverige från många olika länder. De invandrarna har vi varit angelägna om att hjälpa för att de skall kunna bibehålla traditionerna från sitt gamla hemland. På den punkten har vi visat stor omsorg, inte minst i riksdagen.

Men när det gäller svenskar boende i Sverige är bevarande av traditioner – för att tala slangspråk – inte ”inne”. Det som förr kallades riksdagens högtidliga öppnande har nu övergått till något ceremonilöst som inleder riksdagens arbetsår.

Det är många medborgare i vårt land som uppskattade det gamla sättet att öppna Sveriges riksdag. Det vittnar inte minst de många om som varje år i många timmar köade till det fåtal platser som fanns för att få övervara ceremonin i rikssalen.

I dag är det många människor – speciellt äldre – som genom den nya teknik och möjlighet som televisionen ger uppskattar att få se öppningsceremonin. Detta har jag påpekat i min motion 1976/77:577.

I den nya grundlagen står att all makt utgår från folket. Men detta gäller inte riksdagens öppnande. Här är det talmannen som är enväldig, med undantag för när han – som det står – i samråd med vice talmännen anger på vilket sätt riksdagen skall öppnas.

Den nya riksdagsmajoriteten visade redan från början sitt goda omdöme genom att, trots regeringsskiftet, omvälja herr Allard till talman. Jag sätter nu mitt hopp till herr Allard och hans goda omdöme och hoppas att han tar intryck av folkets vilja, det folk varifrån all makt utgår.

Detta har också påpekats av de moderata representanterna i det särskilda yttrandet i konstitutionsutskottets betänkande och även berörts av herr Björck i Nässjö.

Med detta, herr talman, låter jag mig nöja denna gång.

Fru AHRLAND (fp):

Herr talman! Jag är den första att beklaga att jag tvingas ta kammarens tid i anspråk i den här frågan. Samtidigt vill jag genast börja med det som talare vanligen slutar med. Jag yrkar bifall till motionen 1976/77:567 om slopande av titlar i riksdagens officiella språk, och jag vill också meddela att jag kommer att begära votering.

I motionen yrkar vi att riksdagen snarast slopar användandet av titlarna fru, fröken och herr i det officiella språket och i stället använder förnamn plus efternamn. Motionen 1976/77:573 innehåller i sak samma yrkande. Konstitutionsutskottet har svarat genom att hänvisa till sitt utlåtande i samma fråga förra året. Där sade man sig ha förståelse för syftet med motionen, men hänvisade till en utredning om riksdagens arbetsformer.

Herr talman! Jag har grubblat ända sedan jag såg detta utskotts-
betänkande. Vad är det man skall utreda egentligen, varför och i så fall

hur? Är det hur många fruar, fröknar och herrar som sitter i riksdagen? Det kan var och en av oss läsa i sin fickkalender. Är det den långa historien om när denna titulatur infördes? I så fall kan vi snabbt ta till riksdagens protokoll i dag att titlarna fröken och fru kunde användas första gången 1922, medan herrarna som bekant varit "herrar" mycket längre. Skall vi låta utreda om det finns en bestämd önskan från dem som valt oss att vid varje debatt få veta om det är en gift eller ogift kvinna som talar? I så fall tycker jag vi skall utreda om de är lika mycket intresserade av att känna till de manliga ledamöternas civilstånd också. Skall det ägnas sammanträdestid åt att fundera på vad reformen skulle kosta? Det här vore, såvitt jag förstår, en reform där vi inte skulle hitta en enda femma som kunde skilja partierna åt. Är det någon oförklarlig hänsyn till att någon ledamot har ett förnamn som hon eller han av något privat skäl inte vill låta komma till offentlighet som gör att vi inte skall kunna tilltala varandra med för- och efternamn? Det hjälper inte, för förnamnet står på valsedeln. Och jag har kollat, det finns varken Xerxes eller Xantippa bland oss. De flesta av oss har ganska trevliga förnamn. Dessutom vill jag påpeka att det ligger en fara i en sådan här utredning. Jag har fått höra att i en kommun som heter Grönköping lät man utreda titelfrågan i fullmäktige för något år sedan. Det tog fem månader, man arbetade intensivt och kom fram till att det bästa vore att använda födelsenummer.

Herr talman! Sveriges riksdag representerar svenska folket. Tror någon här i kammaren att våra väljare har skickat hit oss för att ödsla tid och pengar på att utreda en så enkel fråga? Jag tror inte att mina väljare menar det. Jag tror inte att något annat partis väljare menar det heller. Jag tror inte att väljarna tycker att vi skall hålla på och utreda den här frågan. Vi är faktiskt beslutsmässiga nu.

Jag yrkar bifall till motionen 567, vilket i praktiken även innebär bifall till motionen 573.

Fru BERNSTRÖM (fp):

Herr talman! Eller talman Torsten Bengtson! Jag skall tala i samma ärende som Karin Ahrland nyss gjorde. Frågan om man skall använda civilståndstitlar tillhör de mindre problemen här i världen, men likväl är det något som kvinnor irriteras över. När jag och övriga undertecknare väckte motionen 567 fick vi många brev och samtal från kvinnor som instämde i att det är märkligt att riksdagen gör skillnad på kvinnor och kvinnor efter civilstånd när vi sitter här efter partifärg. Många som hörde av sig var också irriterade över det inte helt ovanliga sättet att titulera kvinnor i vissa offentliga sammanhang, där man säger fru följt av mannens yrkestitel plus hans förnamn och efternamn. Jag har själv blivit titulerad som fru Magnus Lagerkvist fastän jag varken heter Magnus i förnamn eller Lagerkvist i efternamn. Riksdagen har inte denna extrema form av civilståndstitulering, men att bli kallad fru eller fröken är irriterande nog när vi i det vardagliga arbetet utanför kammaren är du

och syster och bror med varandra.

Vi skall också ha i minnet att fru- och frökentitlar är en kvarleva från den tid då kvinnor var omyndiga beroende på sitt civilstånd. Det är faktiskt inte längre sedan än att många av kammarens ledamöters egna mödrar var omyndigförklarade. Svenska Dagbladet skrev i en ledarkommentar i början på året att just i riksdagen skall man slå vakt om arvet med fru- och frökentitlar och anspelade också på den tid då gifta kvinnor var omyndiga. Jag tycker det är märkligt att just samma instans – riksdagen – som en gång i tiden myndigförklarade kvinnorna skall envisas med att använda förlegade titlar.

Jag började med att säga att detta inte är någon stor fråga, och det är det inte om man bortser från det historiska perspektivet. Det som är litet i den här frågan gäller hur riksdagen skall kunna behandla problemet. Jag måste säga att jag har oerhört svårt att förklara för de kvinnor som har hört av sig till oss motionärer att riksdagen måste utreda den här frågan när man redan har utrett den i två års tid. Hur skall man få förtroende bland väljarkåren för det svenska utredningsväsendet när man säger att frågan om fru, fröken och herr i riksdagens debatter är under utredning sedan två år tillbaka? Nej, ärade kammarledamöter, rösta med motion 567! Jag yrkar bifall till den motionen.

Fröken ELIASSON (c):

Herr talman! Jag vill säga några ord med anledning av de inlägg som nu gjorts från folkpartihåll och som berör en motion som jag väckt tillsammans med en partikollega. Vår uppfattning i sakfrågan kommer klart till uttryck i motionen. Vi menar att vi här i riksdagen har ett officiellt språkbruk som är otidsenligt när det gäller bruket av titlar. Det förhållandet att vi använder titlarna herr, fru och fröken bidrar i praktiken till att vi konserverar en särbehandling av män och kvinnor. Till skillnad från männen tvingas kvinnor i tid och otid att ange sitt civilstånd, alternativt vilken civilståndsanknuten titulering man föredrar för egen del. Som jag ser det är det väsentligt att riksdagen även i detta avseende eftersträvar arbetsformer som bygger på principen om jämställdhet mellan könen. Det har betydelse för opinionsbildningen i jämställdhetsfrågorna i stort.

För något år sedan behandlades den här frågan av riksdagen. Konstitutionsutskottet behandlade den då aktuella motionen i positiva ordalag och hänvisade till talmanskonferensens utredning om riksdagens arbetsformer. Ingenting påtagligt har hänt sedan dess. Men mot bakgrund av att frågan nu återigenom har aktualiserats genom två motioner, att konstitutionsutskottet intar den ståndpunkt det gör och erinrar om vad man tidigare sagt, förutsätter jag att man snabbt kommer fram till en praktisk lösning av frågan. Jag ser därför ingen anledning att ställa något yrkande mot bakgrund av de krav vi för fram i motionen 573. Jag förutsätter att tyngden bakom ett samlat konstitutionsutskott, som är positivt i sakfrågan, och de två motionsyrkandena skall ge avsett resultat.

Onsdagen den
30 mars 1977

Riksdagens
arbetsformer m. m.

Med detta anförande, i vilket herr Börjesson i Falköping (c) och fru Göthberg (c) instämde, var överläggningen slutad.

Mom. 1-4

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 5

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Tarschys, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Mom. 6 och 7

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 8

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motionen nr 567 av fru Bernström m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Ahrland begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 36 mom. 8 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit utskottets hemställan med den ändring däri som föranleds av bifall till motionen nr 567.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Ahrland begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 205
Nej - 67
Avstår - 9

§ 6 Restitution av bensinskatt till kustfiskare

Föredrogs skatteutskottets betänkande 1976/77:34 med anledning av motioner rörande vägtrafikbeskattningen m. m.

Herr OSKARSON (m):

Herr talman! I motionen 1976/77:450 har vi motionärer tagit upp frågan om restitution av bensinskatt till kustfiskare. De som utövar kustfiske är i stor utsträckning äldre personer som har upphört att bedriva s. k. trålfiske, enär detta är alltför arbetskrävande. En kustfiskare måste alltså

nöja sig med betydligt lägre årsinkomster än trålfiskarna. Vi finner det rimligt att det till utövare av kustfisket utgår kompensation för bensinskatt i likhet med vad som nu sker till den som yrkesmässigt använder motorsåg och till den som i jordbruket använder bensindriven traktor.

Utskottet avstyrker motionen och motiverar det bl. a. med att fiskaren har möjlighet att undvika bensinskatten genom att använda båtmotorer med brännolja- eller fotogendrift och att sådana motorer torde vara de vanligast förekommande inom kustfisket.

Nu är det så att kustfiskets utövare huvudsakligen använder bensin för motorerna i de båtar som begagnas i detta fiske. Utombordsmotorer är mycket vanliga i det mindre kustfisket, och dessa motorer kan inte drivas med något annat än bensin. Vid vissa slag av fiske, och det gäller särskilt ålfiske, är bensindrivna motorer överlägsna motorer med annat slag av drivmedel. Kustfiskaren liksom övriga yrkesutövare använder sig helt naturligt av de redskap och de medel som bäst lämpar sig för det arbete han utför.

Vidare säger utskottet: "När en fiskare trots detta och i medvetande om att han inte är berättigad till individuell bensinskatteåterbäring ändå valt att använda en båt med bensinmotor har han uppenbarligen inte tillmätt bensinskatten någon större ekonomisk betydelse."

Jag vet inte vilket underlag utskottet har haft för denna förmodan. Men som jag tidigare framhållit utövas kustfisket huvudsakligen av äldre personer, som av olika anledningar tvingats lämna ett mera lönande fiske och alltså nu får betydligt lägre inkomster. Om kustfiskaren, vilket inte är ovanligt, förbrukar 3 000 liter per år och skatterestitutionen är 70 öre per liter, så blir summan ganska betydande. Jag vågar påstå, i motsats till utskottet, att en återbäring av den storleksordningen i de inkomstlägen där kustfiskarna ligger blir av stor ekonomisk betydelse för dem.

Utskottet påstår också att en individuell restitution skulle medföra ett inte obetydligt merarbete för skatteadministrationen. Jag kan inte godta att skatteadministrativa skäl skulle vara större när det gäller att ge restitution till kustfiskare än till skogshuggare och lantbrukare. Det kan inte vara mer besvärligt för skattemyndigheterna att ta emot en ansökan från fiskaren i samband med självdeklarationen, i likhet med vad som sker för övriga här nämnda yrkesutövare. Tidigare har det bedömts vara vissa svårigheter med kontrollen av återbäringen, men sedan 1970 genomför statistiska centralbyrån vart tredje år en s. k. fiskeriinventering, som ger ett säkert underlag för ifrågavarande kontroll.

Nu är utskottet enigt, och därför torde det inte vara meningsfullt att yrka bifall till vår motion. Men låt mig avslutningsvis säga att med hänsyn till den kvantitet bensin som förbrukas i kustfisket och det höga pris denna betingar samt kustfiskets låga lönsamhet förefaller det för oss motionärer vara ett rättvisekrav att fiskaren, på samma sätt som skogs-

Nr 100

Onsdagen den
30 mars 1977

*Restitution av
bensinskatt till
kustfiskare*

huggaren och lantbrukaren, erhåller återbäring av den bensinskatt som erläggs vid inköp av bensin.

Vi finner oss ha anledning att återkomma i detta ärende.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölles.

§ 7 Föredrogs

Skatteutskottets betänkande

1976/77:35 med anledning av motioner angående avdrag för ökade levnads-
kostnader i vissa fall

Utskottets hemställan bifölles.

På förslag av herr förste vice talmannen beslöt kammaren att uppskjuta behandlingen av på föredragningslistan återstående ärenden till morgondagens sammanträde.

§ 8 Herr förste vice talmannen meddelade att på föredragningslistan för morgondagens sammanträde skulle civilutskottets betänkanden nr 18–20 uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden.

§ 9 Meddelande om fråga

Meddelades att följande fråga framställdes

den 30 mars

1976/77:357 av herr *Börjesson* i Falköping (c) till herr kommunikationsministern om ljudförstärkare på telefoner i offentliga lokaler:

I offentliga lokaler och institutioner finns som regel telefoner för allmänheten. Det är så vanligt att alla som kan utnyttja telefonen anser det vara en självklar rättighet.

För många av de hörselskadade framstår denna möjlighet inte som lika självklar. Telefoner i allmänna lokaler och institutioner saknar till övervägande del förstärkare.

Telefonförstärkaren är ett billigt och enkelt tekniskt hjälpmedel, som på ett effektivt sätt underlättar möjligheterna för en stor grupp hörselskadade att telefonera.

Jag vill ställa följande fråga till herr kommunikationsministern:

Vill statsrådet medverka till att televerket i offentliga lokaler, såsom sjukhus, övriga vårdinrättningar, sporthallar, bibliotek och järnvägsstationer, installerar telefonförstärkare på de telefoner som finns där och att nyinstallation av telefon i lokalerna sker med ljudförstärkare?

§ 10 Kammaren åtskildes kl. 23.38.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert

Nr 100

Onsdagen den
30 mars 1977

*Meddelande om
fråga*